

Sgan o bolisiau rhyngwladol

Cynyddu mynediad at ofal plant ac
addysg y blynyddoedd cynnar
ymysg plant a theuluoedd ethnig
leiafrifol

Awduron:

**Tatjana Buklijas (Rhwydwaith Rhyngwladol Cyngor
Gwyddoniaeth y Llywodraeth a Koi Tū: Canolfan Dyfodol
Gwybodus, Prifysgol Auckland)**

**Felicia Low a Chloe Wilkinson (Canolfan Wybodaeth ar gyfer
Iechyd Mamau a Phlant yn Koi Tū: Canolfan Dyfodol
Gwybodus, Prifysgol Auckland)**

**Moara Almeida Canova (Sefydliad Cenedlaethol ar gyfer
Ymchwil Amasonaidd, Prifysgol Campinas, Brasil)**

Tabl cynnwys

Cefndir y prosiect	3
Crynodeb o'r canfyddiadau	5
Methodoleg sganio polisi.....	6
OECD a'r UE.....	8
Plant Roma yn Ewrop	10
Mae dileu ffioedd yn helpu i wella mynediad	10
Pwysigrwydd cyflogi a hyfforddi staff addysgu Roma	10
Mae cefnogaeth ar gyfer darllen gartref yn gwella presenoldeb a chanlyniadau ECEC.....	11
Darparu cymorth yn y cartref drwy fentrau cymunedol	11
Canada	12
Sylw ar bolisi: Y rhaglen gofal plant \$10 y dydd	12
Awstralia	13
Gwneud ECEC yn fwy fforddiadwy	13
Gwella arferion cynhwysol mewn ECEC ar draws y system	14
Sicrhau bod ECEC yn cael ei ddarparu mewn ffyrdd sy'n briodol yn ddiwylliannol	15
Seland Newydd.....	15
Sylw ar bolisi: Hyrwyddo cyfranogiad ECE ymysg plant Ynysoedd y Môr Tawel a Māori.....	16
Sylw ar bolisi: Trochi Māori.....	17
America Ladin	20
Brasil.....	20
Dulliau polisi addysg a theulu allweddol	20
Elfennau sy'n benodol i ECEC.....	20
Canlyniadau	21
Mecsico.....	21
Dulliau a rhaglenni polisi teulu ac addysg allweddol	21
Elfennau sy'n benodol i ECEC.....	21
Costa Rica	22
Dulliau a rhaglenni polisi teulu ac addysg allweddol.....	22
Elfennau sy'n benodol i ECEC.....	22
Canlyniadau	22
Casgliad	23
Cydnabyddiaeth	23
Llyfryddiaeth.....	25

Cefndir y prosiect

Mae'r broses sganio polisi hon yn rhan o brosiect ehangach dan arweiniad yr Arsyllfa Polisi Cyhoeddus Rhyngwladol (IPPO) ar fynediad at ofal plant i blant a theuluoedd ethnig leiafrifol. Mae Crynodeb Polisi IPPO yn tynnu sylw at ganfyddiadau ac argymhellion cyffredinol.

Mae cynyddu mynediad at addysg a gofal yn y blynyddoedd cynnar (ECEC) yn flaenoriaeth fyd-eang. Mae ECEC yn cael ei ystyried yn allweddol ar gyfer lleihau anghydraddoldebau addysgol a chymdeithasol. Mae arbenigwyr a llunwyr polisi yn cytuno bod buddsoddi mewn gwasanaethau ECEC o ansawdd uchel, sy'n canolbwyntio ar y plentyn, yn gynhwysol ac yn fforddiadwy, yn cryfhau cyflawniadau addysgol yn y dyfodol, yn atal bylchau sgiliau cynnar a gadael ysgol, yn lleihau anghydraddoldebau cymdeithasol hirdymor, ac yn cyfrannu at gydlyniant cymdeithasol (Cyngor yr Undeb Ewropeaidd, 2019). Mae statws ECEC fel blaenoriaeth yn cael ei gadarnhau drwy fentrau rhyngwladol fel [Nod Datblygu Cynaliadwy'r Cenhedloedd Unedig](#) ar 'addysg o ansawdd' a [Menter G20 ar gyfer Datblygiad y Blynyddoedd Cynnar](#).

Mae'r galw am ofal ac addysg yn y blynyddoedd cynnar yn aml yn fwy na'r cyflenwad mewn gwledydd incwm uchel, gyda llawer o deuluoedd yn methu dod o hyd i drefniadau gofal plant na fforddio rhai sy'n gweddu orau i'w hanghenion, a gall ymgysylltu ag ECEC amrywio'n sylweddol ar draws grwpiau demograffig (Wood, 2021). Yn y DU, yr ymyriad polisi sylfaenol sydd â'r nod o gynyddu mynediad at ECEC yw cynyddu nifer yr oriau gofal plant am ddim sydd ar gael i rieni plant ifanc. Mae cymhwysedd yn amrywio ar draws y pedair gwlad ond yn gyffredinol mae'n darparu rhwng pymtheg a thri deg awr yr wythnos o ofal plant yn ystod y tymor ar gyfer rhieni plant rhwng dwy a phedair oed sy'n gweithio, gyda chymhwysedd ychwanegol ar gyfer teuluoedd difreintiedig. Yn genedlaethol, mae tonnau olynol o ehangu cyllid a chynyddu argaeledd oriau gofal plant wedi'u cysylltu â chefnogi rhieni sy'n gweithio i gynnal cyflogaeth neu i fod yn economaidd weithgar, er nad yw'r amcan hwn gan y llywodraeth bob amser yn cyd-fynd ag amcanion sy'n ymwneud â datblygiad a dysgu plant.

Yn ogystal â chynyddu mynediad cyffredinol at ECEC ar gyfer plant ifanc, mae llunwyr polisi ac ymarferwyr hefyd yn ymwneud â sicrhau mynediad cyfartal ar draws grwpiau demograffig fel bod ECEC yn helpu i leihau, nid ehangu, anghydraddoldebau addysg yn ehangach ar draws bywydau. Mae rhywfaint o dystiolaeth o gyfranogiad isel a phrofiadau gwaeth o ECEC ymysg plant a theuluoedd Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol. Mae hyn yn cynnwys astudiaeth 2022 gan y Ganolfan Tystiolaeth a Gweithredu (Hughes a Jones, 2021), adolygiad o dystiolaeth ar gyfer Adran Addysg Lloegr gan Albakri et al. (2018), ynghyd â thystiolaeth ansoddol a rannwyd â Senedd Cymru (Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol 2022). Fodd bynnag, nid yw data ar raddfa fawr ar gyfraddau cymryd rhan mewn ECEC ymhlith cymunedau Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn cael ei gasglu fel mater o drefn ar draws gwasanaethau.

Dechreuwyd y prosiect hwn yn dilyn trafodaethau gyda Llywodraeth Cymru am ei nodau polisi sy'n ymwneud â Gofal Plant yn y Blynyddoedd Cynnar, Chwarae, Dysgu a Gofal (dull Llywodraeth Cymru o ymdrin ag ECEC). Roedd tystiolaeth ragarweiniol yng Nghymru yn nodi bod y defnydd isel o ofal plant yn y blynyddoedd cynnar ymysg plant a theuluoedd Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn fater hollbwysig. Mae Llywodraeth Cymru wrthi'n archwilio ac yn mynd i'r afael â'r ffyrdd y mae hiliaeth yn rhan o bolisiâu a ffyrdd o weithio yn dilyn lansio'r Cynllun Gweithredu Gwrth-hiliaeth i Gymru (ArWAP). Er mwyn creu cenedl decach i blant a theuluoedd Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol, mae Gofal Plant a Chwarae yn cael ei amlygu gan ArWAP fel maes polisi allweddol oherwydd ei bwysigrwydd ar gyfer datblygiad plant, dysgu gydol oes, ac integreiddio cymdeithasol. Mae rhagor o fanylion am gyd-destun polisi ECEC Cymru ar gael yn ein [Nodyn Cipolwg](#) ar y prosiect.

Datblygwyd y cwestiynau ymchwil a'r dull gweithredu ar gyfer y prosiect hwn mewn ymgynghoriad â Llywodraeth Cymru ond fe'u cynlluniwyd i fod yn berthnasol ledled y DU ac yn fyd-eang. Roedd diffyg data clir a diweddar ar fylchau o ran mynediad at ECEC yn golygu bod angen edrych ar y dystiolaeth fyd-eang i ddarparu gwell dealltwriaeth o'r heriau cyfranogiad y mae plant a theuluoedd Du, Asiaidd ac Ethnig Leiafrifol yn eu hwynebu. Bydd adnabod rhwystrau a hwyluswyr posibl yn well: llywio'r

gwaith parhaus o ehangu'r ddarpariaeth Blynyddoedd Cynnar yn raddol yng Nghymru a Lloegr, cefnogi darpariaeth yr ArWAP, yn enwedig o ran gofal plant a chwarae, a chyfrannu at drafodaethau polisi ehangach ar addysg, datblygiad plant, a galluogi cyflogaeth neu hyfforddiant i rieni.

Crynodeb o'r canfyddiadau

Yn yr adran hon, rydym yn dadansoddi themâu a safbwyntiau trosfwaol allweddol ar draws y dystiolaeth polisi rhyngwladol a nodwyd drwy gydol yr adroddiad.

1. Mae digonedd o bolisiau a mentrau, ond ychydig sy'n cael eu gwerthuso, ac ychydig a wyddom am eu heffeithiolrwydd.

Anaml y caiff polisiau ac ymyriadau ECEC eu gwerthuso. Yn bwysig, nid yw dyluniadau ymchwil polisiau/ymyriadau newydd yn aml yn cefnogi casglu data hirdymor ar effeithiolrwydd, lle mae hap-dreialon rheoledig neu ddyluniadau lled-arbrofol yn aml yn fwy addas. Un enghraifft gadarnhaol o dreial o'r fath yw'r astudiaeth a gynhaliwyd ym Mwlgaria, gan gymharu effaith tri gwahanol fath o ymyriadau ar gofrestru ECEC a phresenoldeb ymhlith plant Roma (gweler tudalen 11). Gall astudiaethau ansoddol ôl-weithredol hefyd ddarparu gwybodaeth ddefnyddiol, fel y dangosir yn achos y rhaglen \$10/diwrnod British Columbia (gweler tudalen 12).

2. Mae penderfynu pa ganlyniadau i'w holrhain ac am ba hyd yn allweddol i werthuso effeithiolrwydd.

Er bod rhai ymyriadau wedi olrhain canlyniadau iaith, gwybyddol ac echddygol bras ymysg plant ifanc, mae llawer llai o ddata ar ganlyniadau tymor hir drwy blentyndod diweddarach ac oedolion ifanc.

Dangosodd yr hap-dreial rheoledig ym Mwlgaria (gweler tudalen 11), er bod tynnu ffioedd bron ar unwaith wedi dangos cynnydd sylweddol mewn presenoldeb a chofrestru, ei bod wedi cymryd sawl blwyddyn i ganlyniadau datblygiadol wella. Mae hyn yn tanlinellu pwysigrwydd gwreiddio mesurau gwerthuso tymor hir wrth ddatblygu polisiau i alluogi dealltwriaeth fwy cywir o effeithiolrwydd ac effaith.

3. Dim ond rhan o'r ateb yw cael gwared ar rwystrau ariannol.

Mae cost yn rhwystr sylweddol, a dangoswyd bod ei dileu neu ei lleihau'n sylweddol yn gwella cofrestru a phresenoldeb, fel y gwelir yn y treial ym Mwlgaria. Roedd hyn, yn ei dro, yn cael effaith gadarnhaol ar allu menywod i aros yn y gweithlu, llai o ddibyniaeth ar waith "gig" ansicr, ac yn galluogi rhieni i chwilio am swyddi gwell, fel y dangosir yn y gwerthusiad o raglen \$10/diwrnod British Columbia (gweler tudalen 12).

Fodd bynnag, mae lleihau costau'n angenrheidiol ond nid yw'n ddigonol i sicrhau mwy o bresenoldeb ECEC ymhlith cymunedau nad ydynt efallai'n gweld budd cymdeithasol ECEC, yn profi rhwystrau ieithyddol neu ddiwylliannol, neu sydd ag ymddiriedaeth isel mewn sefydliadau'r wladwriaeth o ganlyniad i ymyleiddio hirdymor.

4. Mae gweithlu sydd wedi'i hyfforddi'n dda ac sy'n talu'n dda ac sydd â rhagolygon da o ran datblygu gyrfa yn hanfodol i lwyddiant rhaglenni ECEC newydd.

Ar draws pob rhanbarth, mae polisiau sy'n canolbwyntio ar ddatblygu'r gweithlu, gan gynnwys recriwtio, addysg, hyfforddiant mewn gwaith, a datblygu gyrfa, yn fwy tebygol o lwyddo yn y tymor hir. Mae hyn yn arbennig o bwysig i staff ECEC o leiafrifoedd amlwg a grwpiau difreintiedig, y disgwylir yn aml iddynt chwarae rolau ychwanegol y tu hwnt i ofal plant arferol, fel cyfryngu perthnasoedd cymunedol, darparu cymorth cyfieithu neu iaith, a chynnig cefnogaeth un-i-un neu sicrwydd i rieni.

Fodd bynnag, mae'r staff hyn yn aml yn wynebu gwahaniaethau a gwahaniaethu o ran iawndal, cefnogaeth a datblygiad proffesiynol.

Pan oedd staff ECEC yn cael eu cyflogi'n ad-hoc, yn cael eu talu'n wael, neu'n brin o gyfleoedd gyrfa, roedd llwyddiant rhaglenni ECEC yn fyrhoedlog. Dylai polisi'r wladwriaeth ganolbwyntio ar wella cyflogau a darparu cefnogaeth a hyfforddiant cyson i staff, gan gynnwys hyfforddiant arbenigol i fynd i'r afael ag anghenion unigryw cymunedau lleiafrifol.

5. Mae creu a chynnal cysylltiadau cymunedol dwfn yn hanfodol er mwyn cefnogi teuluoedd ethnig lleiafrifol.

Mae cysylltiadau cymunedol cryf, gwybodaeth ddiwylliannol, a sgiliau ieithyddol darparwyr ECEC yn ffactorau allweddol sy'n effeithio ar y nifer sy'n manteisio ar ECEC ymhlith plant a theuluoedd ethnig lleiafrifol o Roma yn Ewrop i deuluoedd Ynysoedd y Môr Tawel a Māori yn Seland Newydd. Gellir sicrhau cysylltiadau cymunedol drwy gynnwys teuluoedd yn uniongyrchol mewn canolfannau gofal plant (e.e., trochi Māori, gweler tudalen 17) neu drwy fathau eraill o froceriaeth gymunedol, gan gynnwys gweithwyr achos neu staff/gwirfoddolwyr cymorth cymunedol. Fodd bynnag, ni ddylid dehongli hyn fel rhywbeth sy'n rhoi'r baich cyfan ar staff neu wirfoddolwyr cymunedol o gymunedau lleiafrifol sy'n cyflawni dyletswyddau ychwanegol. Yn hytrach, dylai cymorth parhaus ar gyfer broceriaeth gymunedol a chyswllt cymunedol gael ei wreiddio mewn polisiau ar lefel y llywodraeth a darparwyr. Ar ben hynny, dylid ystyried broceriaeth yn rhan ffurfiol o rolau swyddi, gyda'r rheini sy'n cyflawni swyddogaethau o'r fath yn cael adnoddau priodol ac yn cael eu cefnogi'n briodol.

6. Rhaid integreiddio polisiau ECEC â pholisiau, gwasanaethau a sectorau eraill.

Mae'r enghreifftiau a adolygwyd yn y broses sganio polisi hon, yn enwedig o wledydd America Ladin, yn dangos na all polisiau ECEC fod yn annibynnol ond bod rhaid eu cefnogi a'u hintegreiddio ag ystod o gyfreithiau a pholisiau eraill. O bolisiau addysgol sy'n ymestyn y tu hwnt i ECEC, polisiau sy'n cefnogi menywod a gofalwyr, i gyfreithiau a pholisiau llafur a mewnfudo sy'n hyrwyddo hawliau cynhenid a lleiafrifol, roedd llwyddiant rhaglenni ECEC yn dibynnu ar bolisi croestoriadol trawsadrannol i gynyddu effeithiolrwydd ac effaith.

Methodoleg sganio polisi

Arweiniwyd y broses sganio polisi hon gan y Rhwydwaith Rhyngwladol ar gyfer Cyngor ar Wyddoniaeth y Llywodraeth (INGSA), rhwydwaith mynediad agored gyda chenhadaeth i droi tystiolaeth yn bolisi drwy rannu gwybodaeth, safbwyntiau a phrofiad mewn ymarfer ac ymchwil. Mae INGSA yn canolbwyntio ar integreiddio'r De Byd-eang i'r rhwydweithiau hyn, gydag ysgrifenyddiaethau yn Seland Newydd a Chanada, tair pennod ranbarthol (America Ladin a'r Caribî, Affrica ac Asia), a dwy bennod yn cael eu datblygu (Ewrop a Gogledd America). Mae'r broses sganio polisi yn mynd i'r afael â'r cwestiwn ymchwil canlynol, a nodwyd fel rhan o nodau cyffredinol y prosiect:

- *Sut mae gwledydd y tu allan i'r Deyrnas Unedig wedi mynd ati i sicrhau cyfranogiad cyfartal mewn gofal plant ac addysg yn y blynyddoedd cynnar ar gyfer teuluoedd ethnig lleiafrifol, yn oystal â grwpiau lleiafrifol neu ddifreintiedig eraill?*

Cynhaliwyd y broses sganio drwy ymchwil desg a thrafodaethau gydag ymchwilwyr, cyrff anlywodraethol a llunwyr polisi. Cafodd ei arwain gan yr ysgrifenyddiaeth yn Seland Newydd mewn cydweithrediad â'r bennod INGSA America Ladin a'r Caribî.

Yn dilyn arolwg a thrafodaethau cyffredinol cychwynnol gyda holl benodau INGSA a'r ysgrifenyddiaeth, nododd INGSA ddau ranbarth ehangach (Ewrop ac America Ladin) a thair gwlad ychwanegol (Awstralia, Seland Newydd, a Chanada) i'w cynnwys yn y sgan. Yn Ewrop, roedd polisiau a oedd yn mynd i'r afael â chyfranogiad ECEC ymhlith plant a theuluoedd Roma yn darparu astudiaeth achos berthnasol. Mae gan Awstralia, Seland Newydd a Chanada i gyd raglenni hirsefydlog sy'n cefnogi ECEC ar gyfer poblogaethau brodorol a mewnfudwyr. Gwahoddodd INGSA gydweithwyr o'r De Byd-eang i gymryd rhan yn y sgan polisi a chytunodd y bennod ar America Ladin i gydweithio. Yn rhanbarth America Ladin, dewiswyd Mecsico a Brasil oherwydd eu poblogaethau mawr ac amrywiol, a dewiswyd Costa Rica fel achos o wlad fach gyda system les gref.

Cafodd polisiau sy'n gysylltiedig ag ECEC yn y rhanbarthau hyn eu harchwilio i nodi dulliau a ddefnyddiwyd gan lunwyr polisiau ac i dynnu sylw at ddatblygiadau arloesol, datblygiadau a heriau a brofir gan lunwyr polisiau, ymarferwyr, teuluoedd ac ymchwilwyr.

Nodwn nad yw targedau polisiau hybu ECEC bob amser yn cyfateb i'r categorïau a ddefnyddir gan wneuthurwyr polisi yn y DU. Mae 'ethnig lleiafrifol' yn derm dadleuol. Yn Ewrop, mae ymyriadau polisi rhagweithiol yn aml yn canolbwyntio ar grwpiau lleiafrifoedd hirsefydlog, ac nid yw grwpiau mudwyr a ffoaduriaid diweddar bob amser yn cael eu hystyried. Yng Nghanada, Awstralia a Seland Newydd, rhoddir sylw arbennig i addysg yn y blynyddoedd cynnar sy'n briodol yn ddiwylliannol ar gyfer pobl frodorol, gyda'r prif amcan o ddiogelu diwylliant ac iaith. Y tu allan i'r Gogledd Byd-eang, mae ymyriadau ECEC wedi'u targedu fel arfer wedi'u hanelu at grwpiau economaidd-gymdeithasol ddifreintiedig waeth beth fo'u hethnigrwydd, eu diwylliant neu eu statws mudo.

Er nad oes modd trosglwyddo astudiaethau achos a gyflwynir bob amser yn uniongyrchol i gyddestun Prydeinig, gall y trosolwg rhyngwladol hwn roi ysbrydoliaeth ac enghreifftiau i lunwyr polisiau'r DU o sut mae llywodraethau ledled y byd wedi mynd ati i ehangu mynediad at ofal plant ymhlith grwpiau lleiafrifol.

OECD a'r UE

Mae hawl pob plentyn i ECEC fforddiadwy o ansawdd uchel yn cael ei gadarnhau gan Golofn Hawliau Cymdeithasol Ewrop, yn unol â Siarter Hawliau Sylfaenol yr UE, sy'n cydnabod addysg fel hawl, a Chonfensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn a Nod Datblygu Cynaliadwy'r Cenhedloedd Unedig 4.2, sy'n sicrhau mynediad at ddatblygiad blynyddoedd cynnar, gofal ac addysg cyn-ysgol. Yn gyffredinol, ystyrir bod ECEC yn hanfodol ar gyfer lleihau anghydraddoldebau addysgol a chymdeithasol, sicrhau tegwch mewn systemau addysgol, a meithrin ymdeimlad o berthyn (Aguiar et al., 2020).

Mae ECEC yn sylfaenol nid yn unig ar gyfer llwyddiant addysgol pellach a gwireddu potensial llawn oedolion y dyfodol ond hefyd ar gyfer atal gwahanu mewn ysgolion (Cyngor yr Undeb Ewropeaidd, 2019). Mae arbenigwyr a llunwyr polisi yn cytuno bod buddsoddi mewn gwasanaethau ECEC o ansawdd uchel, sy'n canolbwyntio ar y plentyn, yn gynhwysol ac yn fforddiadwy, yn gwella cyflawniadau addysgol yn y dyfodol, yn atal bylchau sgiliau cynnar a gadael yr ysgol yn gynnar, ac yn cyfrannu at gydlyniant cymdeithasol (Cyngor yr Undeb Ewropeaidd, 2019).

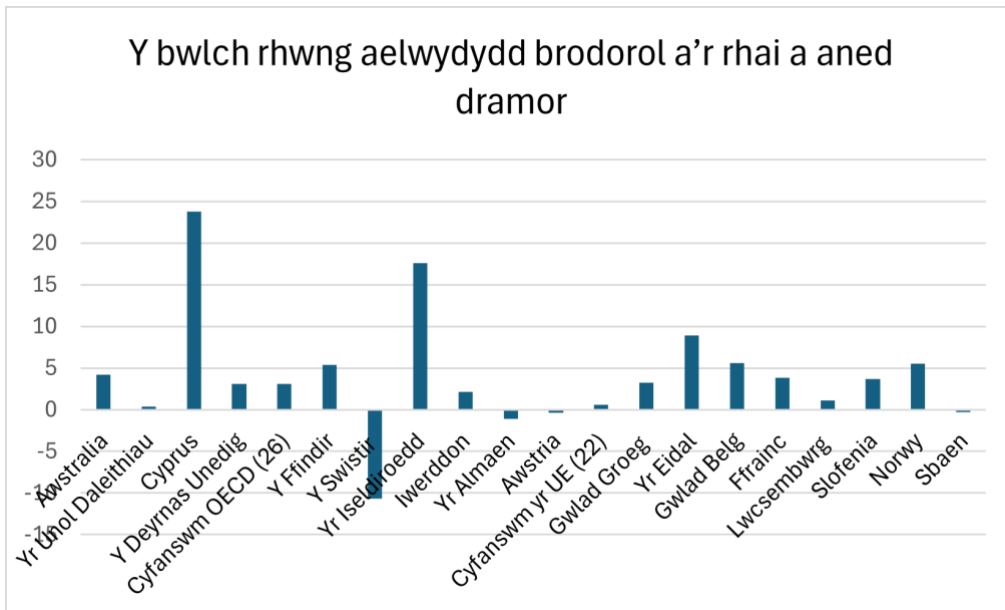
Er bod cyfraddau presenoldeb ECEC plant o deuluoedd mewn fudwyr mewn llawer o wledydd yr OECD yn gymharol uchel, mae cyfradd presenoldeb ECEC y DU ar gyfer plant a aned dramor ychydig yn is na chyfartaledd yr OECD, ac yn is o lawer nag ar gyfer y rhan fwyaf o wledydd Ewrop (Tabl 1, Ffigur 1, yn seiliedig ar OECD 2023, t174-175). Fodd bynnag, er bod y cyfraddau presenoldeb yn ymddangos yn dda, mae ansawdd ECEC a'i allu i ddarparu ar gyfer grwpiau amrywiol yn amrywio. Yn gyffredinol, mae presenoldeb ECEC yn ymddangos yn fuddiol. Roedd sgoriau darllen PISA plant a oedd yn mynychu'r ysgol feithrin yn uwch pan oeddent yn 15 oed, hyd yn oed wrth ystyried cefndir economaidd-gymdeithasol. Nid yw manteision cyn-ysgol wedi'u dosbarthu'n gyfartal; mae'n gyfystyr â bron i 1.5 mlynedd o fantais o ran addysg yn yr Almaen a'r Eidal a bron i flwyddyn yn Awstria a Phortiwgal, yn fwy felly nag ar gyfer plant rhieni brodorol. Mae manteision cyn-ysgol yn llai amlwg yn Awstralia, Gogledd America a'r Iseldiroedd.

	Plant aelwydydd a aned dramor	Plant aelwydydd a aned mewn gwledydd brodorol
Awstralia	46.5	50.7
Yr Unol Daleithiau	60.6	61.0
Cyprus	63.0	86.8
Y Deyrnas Unedig	71.9	74.9
Cyfanswm OECD (26)	72.2	75.3
Y Ffindir	72.8	78.2
Y Swistir	76.6	65.9
Yr Iseldiroedd	79.4	97.0
Iwerddon	80.5	82.6
Yr Almaen	80.8	79.7
Awstria	82.1	81.7
Cyfanswm yr UE (22)	87.6	88.2
Gwlad Groeg	87.9	91.1
Yr Eidal	88.6	97.5
Gwlad Belg	89.8	95.4
Ffrainc	89.9	93.7
Lwcsembwrg	90.0	91.1
Slofenia	91.2	94.9
Norwy	92.3	97.8
Sbaen	97.7	97.4

Tabl 1: Cyfraddau presenoldeb addysg yn y blynyddoedd cynnar yn ôl man geni rhieni neu warcheidwaid, plant 2-5 oed, 2020, yng ngwledydd yr OECD (OECD 2023, tt. 174-175). Mae'r data ar gyfer Unol Daleithiau America yn cyfeirio at blant 3-5 oed. Mae data Norwy yn cyfeirio at gyfraddau cyfranogiad mewn ysgolion meithrin ymysg plant ieithoedd lleiafrifol (yn hytrach na phlant mewn fudwyr) a phlant eraill (yn hytrach na phlant mewn cartrefi brodorol)

Ffigur 1. Y bwlch yn y gyfradd presenoldeb mewn addysg blynyddoedd cynnar rhwng aelwydydd brodorol a rhai a aned dramor yng ngwledydd yr OECD, yn seiliedig ar OECD 2023, t174-175.

Prin yw'r dystiolaeth o'r hyn sy'n gweithio i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau mewn ECEC. Nododd meta-werthusiad diweddar o ECEC ac ymyriadau mewn ysgolion cynradd¹ sy'n mynd i'r afael ag anghydraddoldebau mewn wyth o wledydd yr UE dros 500 o ymyriadau yn targedu mewn fudwyr neu blant ethnig lleiafrifol, incwm isel a/neu blant Roma (Aguiar et al., 2020).² Dadansoddodd yr adolygiad is-set o'r ymyriadau hyn (78 allan o 500) a gwelwyd bod dros dri chwarter yn targedu sgiliau iaith. Roedd gweithgareddau cymorth iaith yn cynnwys gwersi iaith confensiynol, gweithgareddau darllen ac ysgrifennu, defnyddio iaith yng nghyd-destun chwarae, cyfoethogi iaith ar sail y celfyddydau, a gweithgareddau arferol. Roedd y rhan fwyaf o'r plant hyn wedi'u targedu, er bod rhai yn cynnwys rhieni neu aelodau eraill o'r teulu. O'r holl ymyriadau iaith, dim ond 32% oedd yn ystyried iaith etifeddol y plant. Rhoddwyd cryn dipyn llai o sylw i sgiliau academaidd, cymhwysedd rhyngddiwyllynnol, a chyfranogiad rhieni/teuluoedd ac mae angen mynd i'r afael â hyn ar gyfer ymyriadau llwyddiannus yn y dyfodol. Dim ond ymyriadau sy'n ymwneud â chwricwlwm ac amgylchedd yr ysgol yr ystyriodd y gwerthusiad hwn, ac nid oedd yn ystyried gwahaniaethau ar lefel polisi o ran sut mae addysg yn cael ei darparu a'i hariannu.

Casgliad cyffredinol yr adolygiad hwn oedd, er bod gwledydd sy'n cymryd rhan yn y gwaith profi ac yn gweithredu ystod eang o ymyriadau i fynd i'r afael ag anghydraddoldebau cymdeithasol ac addysgol drwy'r cwricwlwm, dim ond nifer fach o ymyriadau y gellid eu labelu fel rhai "effeithiol," gan mai dim ond cyfran fach oedd â dyluniadau ymchwil i fesur effeithiolrwydd (fel treialon rheoli ar hap neu astudiaethau lled-arbrofol). Roedd yr ymyriadau a oedd yn weddill yn cael eu labelu fel rhai "addawol", sy'n golygu er nad oedd ganddynt ddata effeithiolrwydd eto, roedd ganddynt rywfaint o dystiolaeth gadarnhaol ac roeddent yn uchel eu parch ymysg rhanddeiliaid. Dau argymhellid allweddol o'r adolygiad hwn oedd cefnogi ymchwil o ansawdd uchel sy'n caniatáu gwerthuso effeithiolrwydd ac i gefnogi datblygiad proffesiynol staff ECEC i ddylunio a gweithredu ymyriadau o ansawdd uchel. Roedd yr argymhellion eraill yn cynnwys blaenoriaethu a chefnogi cyfathrebu a chysylltiad rhyngddiwyllynnol cadarnhaol rhwng grwpiau lleiafrifol a mwyafrifol.

¹ Ystod oedran 3-10/12 oed.

² Yn yr UE ar adeg yr astudiaeth. Roedd yr 8 gwlad yn cynnwys: Y Weriniaeth Tsiec, Lloegr, yr Almaen, Gwlad Groeg, yr Eidal, yr Iseldiroedd, Gwlad Pwyl a Phortiwgal.

Plant Roma yn Ewrop

Mae Roma neu Romani yn grŵp ethnig sydd ag iaith a diwylliant unigryw. Er eu bod wedi byw yn Ewrop ers yr Oesoedd Canol, maent yn dal i brofi gwahanu ac allgau. Mae'r Roma ymhlith y lleiafrifoedd mwyaf difreintiedig a'r rhai y gwahaniaethir yn eu herbyn yn Ewrop. Plant Roma sydd â'r cyfraddau cyfranogiad isaf mewn addysg yn y blynyddoedd cynnar yn Ewrop, gyda dim ond hanner ohonynt yn mynychu o'i gymharu â chyfradd eu cyfoedion (Bennett et al., 2012; Klaus a Siraj, 2020). Mae'r profiadau cynnar hyn, ynghyd â chyfranogiad is yn yr ysgol, yn esbonio'n rhannol y bwlch sylweddol mewn canlyniadau cymdeithasol ac economaidd rhwng Roma a phobl Ewropeaidd eraill, gan arwain at gylch anfantais (Klaus a Siraj, 2020). Yn ddiddorol, yn wahanol i lawer o grwpiau eraill, mae'r degawdau diwethaf wedi gweld nifer o fentrau newydd ledled Ewrop i annog pobl Roma i gymryd rhan mewn ECEC.

Mae dileu ffioedd yn helpu i wella mynediad

Un amod hanfodol ar gyfer sicrhau bod plant Roma a phlant difreintiedig yn cael mynediad at ECEC o ansawdd uchel a chyn oed ysgol yw cael gwared ar rwystrau cost a darparu cymorth ariannol ychwanegol ar gyfer teithio, teganau, llyfrau, gwasanaethau meddygol a phrydau bwyd (Vandekerckhove et al., 2019). Roedd hap-dreial rheoledig cenedlaethol a gynhaliwyd ym Mwlgaria yn 2014-2015, mewn cydweithrediad â chorff anllywodraethol lleol a Banc y Byd, yn ceisio deall y rhesymau dros y bwlch presenoldeb rhwng plant Roma a Bwlgaria: 1. diffyg ymwybyddiaeth o ysgolion meithrin, sut i gofrestru, a'u manteision 2. methu fforddio'r ffioedd 3. amharodrydd i gofrestru am resymau eraill (Volen a De Laat, 2021). Roedd yr ymyriadau a brofwyd yn cynnwys: 1. Ymgyrch gymunedol yn rhoi gwybod i rieni am fanteision ysgolion meithrin; 2. Dileu'r ffioedd; 3. Darparu cymhellion ariannol i rieni (e.e. talebau bwyd) yn amodol ar bresenoldeb mewn ysgol feithrin.

Ar ôl blwyddyn, dangosodd yr astudiaeth ddilynol ym mis Ebrill-Mai 2015 fod dileu'r ffioedd wedi cynyddu'r nifer a oedd wedi cofrestru 19%, gan haneru cyfran y plant heb eu cofrestru bron, a chynyddu presenoldeb dyddiol o tua 20%. Nid oedd cymhellion ariannol ychwanegol yn effeithio ar y canlyniadau a fesurwyd ac roeddent yn ddrutach i'w gweinyddu (18-51% yn ddrutach). Cynyddodd yr ymgyrch wybodaeth y nifer a gofrestrodd ond nid oeddent yn bresennol. Un canfyddiad heriol oedd nad oedd canlyniadau datblygiadol yn gwella ar ôl y flwyddyn gyntaf. Roedd esboniadau posibl yn cynnwys athrawon yn cael trafferth ymdopi â'r gyfran gynyddol o blant difreintiedig ethnig leiafrifol, rhagfarn ddiarwybod, a'r posibilrwydd bod blwyddyn o gyfranogiad yn annigonol i gau'r bwlch presennol mewn canlyniadau (Volen a De Laat, 2021).

Daeth effeithiau cadarnhaol ar ganlyniadau datblygiadol plant i'r amlwg dros amser. Dangosodd gwerthusiad yn 2017 fod plant ethnig leiafrifol oedd yn mynychu ECEC am ddim yn sgorio'n sylweddol well mewn profion rhifedd a llythrennedd newydd o'u cymharu â phlant mewn cymunedau rheoli. Mae hyn yn tanlinellu pwysigrwydd cynnal ymyriadau a gwerthusiadau cysylltiedig ar gyfer y tymor canolig. Roedd y gwerthusiad yn eiriol dros y polisi cyffredinol o ddileu ffioedd, a fabwysiadwyd gan Senedd Bwlgaria yn 2020 (Volen a De Laat, 2021; Volen, 2023). O 1 Ebrill 2022 ymlaen, bydd pob plentyn ym Mwlgaria yn mynd i feithrinfa ac ysgol feithrin yn rhad ac am ddim (Volen, 2023). Fodd bynnag, rhybuddiodd ymchwilwyr a oedd yn rhan o'r prosiect o'r cychwyn cyntaf, heb wella ansawdd yr ysgolion meithrin a gwella dealltwriaeth rhieni o ofal plant o ansawdd uchel a'i fanteision, bod yr enillion polisi hyn tuag at ehangu mynediad yn parhau'n fregus (Volen, 2023). Gall newid fframwaith ECEC fel gwasanaeth plant a gwasanaeth cymdeithasol, yn ogystal â gwasanaeth unigol (oedolion), helpu i gyflawni'r nod hwn.

Pwysigrwydd cyflogi a hyfforddi staff addysgu Roma

Roedd y llenyddiaeth a adolygwyd yn datgelu problemau diwylliannol sylweddol: ychydig o athrawon Roma, rhai rhieni yn credu bod plant yn rhy ifanc ar gyfer lleoliadau cyn oed ysgol, ac eraill yn meddwl nad yw presenoldeb cyn ysgol yn cynnig unrhyw fudd penodol os oes gofal ar gael gartref. Mae cyflogi cynorthwyrwyr addysgu Roma fel "cyfunwyr diwylliannol" yn seiliedig ar y cysyniad hwn. Er bod cyflogi staff Roma i leoliadau addysgol fel broceriaid diwylliannol yn dyddio'n ôl i'r Eidal a

Sbaen yn y 1980au, ychydig o wledydd sydd wedi mabwysiadu'r strategaeth hon yn genedlaethol, gyda Serbia yn eithriad nodedig. Canfu astudiaeth sy'n cyfuno arolwg a gynhaliwyd mewn 21 o wledydd lle cafodd cynorthwyrwyr addysgu Roma eu cyflogi mewn addysg gynnar ac ysgolion cynradd, ac astudiaeth ansoddol yn Serbia a'r DU, effeithiau cadarnhaol o gyflogi staff Roma ar draws sawl maes: canlyniadau gwybyddol ac academaidd plant, datblygiad cymdeithasol-emosiynol, cyfathrebu â theuluoedd, ac ymddiriedaeth rhwng rhieni a sefydliadau (Klaus a Siraj, 2020). Nodwyd bod cynorthwyrwyr addysgu Roma yn y DU yn llai effeithiol pan nad ydynt yn gwbl rhugl yn Saesneg.

Prif argymhelliad yr astudiaeth hon oedd bod cyflogi cynorthwyrwyr Roma yn werthfawr ac y dylid ei annog, ond dylai sicrhau datblygiad proffesiynol a rhagolygon gyrfa. Dylid osgoi cyflogi rhai ad hoc, heb lawer o hyfforddiant ac ychydig o gyfleoedd rhwydweithio. Ni ddylai recriwtio staff ECEC Roma olygu bod y cyfrifoldeb dros ryngweithio â theuluoedd Roma yn cael ei ddirprwyo i'r cynorthwyrwyr hyn yn unig.

Mae cefnogaeth ar gyfer darllen gartref yn gwella presenoldeb a chanlyniadau ECEC

Mae darllen straeon yn y teulu neu mewn lleoliad anffurfiol i blant Roma cyn oed ysgol yn ddull arloesol o gynyddu parodrwydd mynd i'r ysgol ac osgoi gwahanu mewn ysgolion cynradd. Rhoddodd y Gronfa Addysg Roma raglen o hyfforddiant cyn-llythrennedd o'r enw "Your Story" (Meséd) mewn 16 ardal ar draws Hwngari, Gogledd Macedonia, Romania, a Slofacia (Surdu a Switzer, 2015). Roedd y prosiect naw mis yn cefnogi mamau Romani i ddarllen llyfrau stori yn uchel bob dydd mewn grwpiau wedi'u cymedroli gan hwylusydd a'u trafod gyda'u plant. Nid oedd y rhan fwyaf o'r menywod Romani dan sylw wedi cwblhau mwy nag addysg uwchradd is. Rôl yr hwylusydd oedd cynyddu hunanhyder mamau wrth ddarllen a thrafod straeon, sgiliau a drosglwyddwyd wedyn i'r plant. Rhoddodd y prosiect lyfrau stori i adeiladu llyfrgelloedd teuluoedd Roma a dod â phlant Roma a phlant nad ydynt yn rhai Roma at ei gilydd mewn grwpiau darllen a gweithgareddau allgyrsiol eraill wedi'u cymedroli gan hwylusydd. Canfu'r gwerthusiad fod mamau a oedd yn cymryd rhan yn y rhaglen "Your Story" yn ystyried ysgolion meithrin yn llawer mwy gwerthfawr na'r rhai na wnaethant. Mae'r prosiect wedi gwella'r broses o gofrestru mewn ysgolion meithrin ac wedi cynyddu sgiliau academaidd pobl Roma (Surdu a Switzer, 2015).

Mae ymyriadau fel "Your Story" wedi cael eu rhoi ar waith mewn sawl prosiect a lleoliad arall. Canfu ymchwilywyr fod darllen cynnar gan rieni gartref yn ymyrraeth effeithiol sy'n seiliedig ar dystiolaeth ar gyfer datblygiad gwybyddol ac academaidd plant o deuluoedd difreintiedig (Andersen et al., 2022; Shahaeian et al., 2018) yn ogystal ag ar gyfer plant ethnig leiafrifol (Dias-Broens a van Steensel, 2022; Shen a Del Tufo, 2022). Canfu gwerthusiad diweddar fod darllen straeon plant gartref yn gwella geirfa a sgiliau darllen yn ogystal â gallu ysgrifennu (Andersen et al., 2022). Mae'r astudiaeth hon yn cydnabod bod "yr effeithiau ymyrraeth ar ysgrifennu yn tueddu i fod yn gryfach ymysg plant o aelwydydd lle nad yw'r fam wedi cael llawer o addysg, gan leihau rhai o'r bylchau cyflawniad cynnar sy'n amlwg mewn sgiliau ysgrifennu" (Andersen et al., 2022, t.7).

Darparu cymorth yn y cartref drwy fentrau cymunedol

Prosiect arall a werthuswyd yw Omama yn Slofacia, a enillodd wobr SozialMarie am Arloesedd Cymdeithasol yng Nghanolbarth a Dwyrain Ewrop yn 2019 (Program Omama 2024). Mae Omama, sy'n cael ei arwain gan sefydliad dinesig Slofac, Cesta von (Way Out), yn rhaglen gynnar i ymweld â'r cartref i ddatblygu plant sy'n cefnogi datblygiad gwybyddol, cymdeithasol a chorfforol plant Roma (0-4 oed) sy'n byw mewn tlodi. Mae menywod Roma sydd wedi'u hyfforddi (Omamas) o gymunedau lleol yn ymweld â chartrefi'n rheolaidd fel rhan o'r rhaglen. Mae Omamas yn cael eu hyfforddi gan seicolegwyr, addysgwyr arbennig a meddygon. Maent yn ysgogi plant drwy weithgareddau addysgol, gemau a chwrsela a gynhelir yng nghartrefi'r teuluoedd neu yng nghartrefi'r Omamas. Mae Omamas yn dysgu mamau Roma i ysgogi eu plant yn well drwy ddarllen llyfrau gyda'i gilydd, chwarae gemau, a dysgu lliwiau, siapiau, geiriau a rhifau iddyn nhw.

Caiff effaith y rhaglen Omama ei mesur ar y cyd â Phrifysgol Rhydychen. Mae mesur effaith yn cymharu niwroddatblygiad plant dwy oed yn y rhaglen gyda samplau rheoli o blant o aneddiadau y tu allan i raglen Omama a phlant o'r grŵp ethnig mwyaf. Canfu astudiaeth a gynhaliwyd yn 2022 fod ymyriad Omama wedi gwella canlyniadau niwrowybyddol ymysg plant Roma tlawd, yn enwedig o ran

canlyniadau gwybyddol, echddygol bras ac iaith (Shawa et al., 2022). Nid oes unrhyw effaith ar y nifer sy'n manteisio ar ECEC ymhlith teuluoedd cysylltiedig wedi'i nodi yn y llywyddiaeth.

Canada

Mae llywodraeth Canada wedi buddsoddi'n sylweddol mewn llunio system dysgu cynnar a gofal plant ledled Canada. Yng nghyllideb 2021, dyrannodd dros \$227 biliwn dros bum mlynedd. Ynghyd â buddsoddiadau eraill, mae'r gyllideb hon yn dod i hyd at \$30 biliwn i gefnogi dulliau dysgu cynnar a gofal plant, gan ganolbwyntio ar gynhwysiant a diwallu anghenion cymunedau ieithoedd lleiafrifol swyddogol (OLMC).

Mae Canada wedi rhoi sawl polisi a fframwaith ar waith i gefnogi gofal plant ac addysg yn y blynyddoedd cynnar ar gyfer mudwyr diweddar, grwpiau iaith lleiafrifol a diwylliannol, a chymunedau'r Gwledydd Cyntaf. Yn 2018, cyhoeddodd y llywodraeth ffederal ei Fframwaith Dysgu Cynnar a Gofal Plant Cynhenid, a ddatblygwyd ar y cyd â phartneriaid brodorol (Llywodraeth Canada, 2018). Mae'r fframwaith hwn yn canolbwyntio ar ddarparu rhaglenni sy'n briodol yn ddiwylliannol ac sy'n ymgorffori diwylliannau, ieithoedd, traddodiadau, gwerthoedd ac arferion cymunedau'r Gwledydd Cyntaf, Intuit, a Métis, gan bwysleisio pwysigrwydd hunaniaeth ddiwylliannol plentyn a'i ymdeimlad o werth.

Sylw ar bolisi: Y rhaglen gofal plant \$10 y dydd

Yn 2018, cyflwynodd Llywodraeth British Columbia (BC) gynllun 10 mlynedd i lunio system gofal plant gwbl gyffredinol, o'r enw "\$10-a-Day Childcare BC" (Caragata, Ellis, ac Alemayehu, 2023). Roedd y polisi hwn yn dilyn degawdau o eiriolaeth gan Gynghrair Eiriolwyr Gofal Plant BC. Dechreuodd y gwaith o adeiladu'r system gyda chyllid cychwynnol o tua \$1 biliwn dros dair blynedd, a'r gwaith dilynol o gyflwyno manau trwyddedig yn dechrau yn 2021. I ddechrau, cymeradwywyd dros 2,500 o leoedd a phum deg canolfan "\$10 y dydd" drwy Gytundeb Dysgu a Gofal Cynnar Columbia Canada-Prydeinig 2021-2026. Erbyn mis Ebrill 2022, cynyddodd nifer y lleoedd i 6,500, ac yn 2023 cyrhaeddodd 13,261 lle. Ar gyfer y teuluoedd ar yr incwm isaf sy'n defnyddio canolfan \$10 diwrnod y dydd a oedd yn bodloni'r meini prawf cymhwysedd, cafodd y gost ei thro'i'n sero.

Roedd adroddiad yn 2023, gan ddefnyddio methodoleg ansoddol (cyfweiliadau cyfoedion), yn astudio effaith y rhaglen hon ar fywydau rhieni sengl, incwm isel (Caragata, Ellis, ac Alemayehu, 2023). Nododd dros hanner y cyfranogwyr eu bod yn Grwpiau Brodorol, Du, neu grwpiau hil/leiafrifol eraill. Dangosodd yr adroddiad effeithiau cadarnhaol ar allu menywod i aros yn y gweithlu, lleihau'r ddibyniaeth ar waith "gig" ansicr, a chwilio am swyddi gwell. Dywedodd menywod fod eu hiechyd a'u lles wedi gwella, gan gynnwys y gallu i fynd i apwyntiadau meddygol. Fodd bynnag, roedd yr effaith gadarnhaol yn cael ei beryglu gan faterion fel diffyg lleoedd digonol, diffyg tryloywder yn y broses ddyrannu, dim system i flaenoriaethu'r rhai sydd ar y cyrion/fwyaf anghenus, rhestrau aros hir, darpariaeth annigonol ar gyfer plant ag anghenion arbennig, lleoliadau ac oriau gweithredu nad oedd yn gweithio i rieni mewn swyddi ansicr, a throsiant staff uchel sy'n effeithio ar ansawdd y gofal.

Mae'r adroddiad hwn yn arbennig o werthfawr wrth i llywodraeth Canada baratoi i gyflwyno rhaglen debyg (\$10 y dydd 'ar gyfartaledd') erbyn mis Mawrth 2026.³ Yn ei Chyllideb ar gyfer 2021, gwnaeth Llywodraeth Canada fuddsoddiad o \$227 biliwn tuag at wella mynediad at ECEC a'i hansawdd ym mhob talaith, gydag ymrwymiad i "ffi gyfartalog o \$10/diwrnod ym mhob man y tu allan i Quebec".⁴

³ Llywodraethau Canada a Nova Scotia yn cyhoeddi cynllun gweithredu dysgu a gofal plant cynnar. Darllenwyd 4 Mawrth 2024. <https://www.newswire.ca/news-releases/governments-of-canada-and-nova-scotia-release-early-learning-and-child-care-action-plan-849370026.html>

⁴ Dewisodd Quebec aros y tu allan i'r fframwaith ffederal. Sylwch fod ECEC eisoes yn cael ei noddi o dan \$10, ers diwedd y 1990au – a hefyd bod mwy o fenywod yn cymryd rhan yn y gweithlu na gweddill Canada; penderfynodd y dalaith aros y tu allan i ymrwymiad Cyllideb 2021-2026, gweler Llywodraeth Canada. Cyllideb 2021: Cynllun Dysgu a Gofal Plant Cynnar ledled Canada. <https://www.canada.ca/en/department-finance/news/2021/04/budget-2021-a-canada-wide-early-learning-and-child-care-plan.html>

Er bod manylion y buddsoddiad yn wahanol ar gyfer pob talaith, gan ymateb i anghenion amrywiol, mae'n cynnwys cymorthdaliadau ffioedd, twf mannau gofal plant o safon, a ffocws ar ddatblygu'r gweithlu. Mae cyfran sylweddol o weithwyr gofal plant yng Nghnada yn fewnfudwyr neu'n breswylwyr nad ydynt yn barhaol, llawer ohonynt yn perthyn i grwpiau lleiafrifol. Mae'r gweithlu gofal plant yn wynebu heriau fel cyflogau isel a diffyg hyfforddiant, yn enwedig ar gyfer anghenion arbenigol. Mae'r gweithlu gofal plant brodorol yng Nghnada yn cynnwys amrywiaeth o rolau ac yn wynebu heriau sy'n ymwneud â chyllido, darparu gwasanaethau ac iawndal. Mae angen mwy o gefnogaeth a hyfforddiant cyson i staff, gan gynnwys hyfforddiant arbenigol i fynd i'r afael ag anghenion unigryw cymunedau brodorol.

Mae deddfwriaeth ddiweddar, sef Deddf Dysgu a Gofal Plant Cynnar Canada, yn ymgorffori'r cynlluniau a nodir yng Nghynllun Dysgu a Gofal Plant Cynnar ar draws Canada yn y gyfraith, a ddaeth i rym drwy fuddsoddi yng Nghyllideb 2021. Ymysg nodau eraill, mae'n anelu at sefydlu system gofal plant fwy teg a chynhwysol, gan gyfeirio'n benodol at "recriwtio a chadw gweithlu addysg blynnyddoedd cynnar cymwysedig gyda chefnogaeth dda" (Deddf Dysgu a Gofal Plant Cynnar Canada 2024).

Awstralia

Mae Llywodraeth Ffederal Awstralia, yn ogystal â thaleithiau unigol, wedi bod yn gweithredu amrywiol bolisiau a phecynnau i wella cofrestru, presenoldeb a phrofiadau ECEC ymhlith plant lleiafrifol, yn enwedig plant Cynfrodorol ac Ynyswyr Torres Strait (ATSI) a phlant sy'n Amrywiol yn Ddiwylliannol ac Ieithyddol (CALD).

Roedd adroddiad gan Settlement Services International (SSI), darparwr gwasanaethau dynol a chymdeithasol dielw cenedlaethol sy'n canolbwyntio ar deuluoedd CALD, yn edrych ar gyflwr datblygiad cynnar plant CALD (Rajwani, Culos a McMahon, 2021). Gan ddefnyddio data o Gyfrifiad Datblygiad Cynnar Awstralia, gwelwyd gwahaniaethau clir o ran cyfranogiad ECEC ymhlith plant CALD o'i gymharu â phlant nad ydynt yn CALD, sydd yn ei dro yn ymddangos fel petaent yn cael eu hadlewyrchu yn y tebygolrwydd uwch o blant CALD yn agored i niwed yn ddatblygiadol. Mae'r gwahaniaethau hyn yn debygol o ddod yn fwy o her ac ystyried yr amrywiaeth ddiwylliannol gynyddol ymysg plant ifanc o Awstralia. Mae Llywodraeth Ffederal Awstralia yn cwblhau Strategaeth Blynnyddoedd Cynnar i greu dull mwy integredig a chyfannol o ymdrin â'r blynnyddoedd cynnar a fydd yn gwella lles plant Awstralia (Llywodraeth Awstralia, 2024). Mae'r strategaeth ddrafft wedi cael ei llywio gan Uwchgynhadledd Genedlaethol, cyfarfodydd bwrdd crwn, ac ymgynghoriadau â'r cyhoedd a phlant. Un o themâu allweddol yr Uwchgynhadledd oedd cynnwys plant ATSI a CALD. Cydnabuwyd hefyd yr wybodaeth amrywiol am ddatblygiad plant ymhlith teuluoedd CALD a'r angen i weithio mewn partneriaeth â chymunedau lleol.

Er ei bod yn eang ei chwmpas, mae'r strategaeth yn ystyried ECEC ac yn nodi ei bwysigrwydd ar gyfer cefnogi hunaniaeth ddiwylliannol ymhlith plant ATSI. Un o'r prif flaenoriaethau yw grymuso rhieni a gofalwyr, yn rhannol drwy sicrhau bod y cymorth a'r gwasanaethau'n ddiwylliannol ddiogel ac yn ymatebol. Bwriad y strategaeth yw ategu ac ehangu Strategaeth Blynnyddoedd Cynnar Cynfrodorol Genedlaethol 2021 ac Ynyswyr Torres Strait.

Mae ymchwiliad parhaus hefyd i'r system ECEC gydag argymhellion i fynd i'r afael â rhwystrau mynediad i wasanaethau a chefnogi gwell canlyniadau i blant a theuluoedd (Chalmers, 2024). Disgwylir adroddiad terfynol yr ymchwiliad i'r Llywodraeth erbyn 30 Mehefin 2024.

Yn yr adran hon rydym yn ystyried nifer o bolisiau/pecynnau polisi a weithredwyd gan lywodraethau ffederal a gwladwriaeth Awstralia dros y degawd diwethaf.

Gwneud ECEC yn fwy fforddiadwy

Dyluniwyd Pecyn Gofal Plant Llywodraeth Awstralia, a roddwyd ar waith yn 2018, i ddiwygio darpariaeth a chyllid gofal plant yn sylweddol. Ei nod oedd gwneud ECEC yn fwy fforddiadwy a hygyrch, yn enwedig ar gyfer teuluoedd incwm isel a chanolig, a chynyddu cyfranogiad y gweithlu. Er na ddatblygwyd y pecyn yn benodol i dargedu plant a theuluoedd ethnig leiafrifol, mae llawer o'i elfennau'n helpu'r grŵp hwn yn anuniongyrchol.

Y brif elfen yw'r Cymhorthdal Gofal Plant, gyda swm y cymhorthdal yn cael ei rannu yn ôl pa mor ymroddedig yw rhieni mewn amrywiaeth o weithgareddau cydnabyddedig fel gwaith cyflogedig neu ddi-dâl, hyfforddiant neu astudiaeth. Fodd bynnag, mae eithriadau ar gael, gan gynnwys ar gyfer rhieni plant Cynfrodorol ac Ynyswyr Torres Strait (Gwasanaethau Awstralia, 2024). Telir y cymhorthdal i ddarparwyr ECEC cymeradwy sydd wedyn yn codi llai o ffioedd ar deuluoedd cymwys. Mae taliadau cymhorthdal yn cael eu monitro am ordaliad, a gellir cyflwyno hysbysiadau dyled neu drosedd am beidio â chydymffurfio.

Elfen allweddol arall yw'r Rhwyd Ddiogelwch Gofal Plant, sy'n darparu cymorth ychwanegol i deuluoedd difreintiedig. Mae'r mesurau yn yr elfen hon yn cynnwys y Cymhorthdal Gofal Plant Ychwanegol, sy'n cynnig cymorth ariannol ychwanegol i deuluoedd sy'n wynebu amgylchiadau anodd fel caledi ariannol dros dro a phontio i'r gwaith. Mae'r cymhorthdal hwn hefyd yn cael ei dalu i ddarparwyr ac yn cael ei drosglwyddo i deuluoedd fel ffioedd is.

Canfu gwerthusiad a gynhaliwyd yn 2019 ychydig cyn ac yn fuan ar ôl cyflwyno'r pecyn fod y rhan fwyaf o'r gwasanaethau wedi'u paratoi ar gyfer y trawsnewid ac yn gyffredinol roeddent yn gallu diwallu anghenion plant agored i niwed, gan gynnwys plant Brodorol a'r rheini o gefndiroedd CALD (Baxter et al., 2019). Efallai fod y grŵp olaf wedi elwa o ymdrechion i recriwtio staff sydd â sgiliau iaith heblaw Saesneg.

Fodd bynnag, nododd ail adroddiad gwerthuso (2021), er bod y pecyn wedi llwyddo i wella fforddiadwyedd gofal plant ar gyfer teuluoedd incwm isel a chanolig, nad oedd cynnydd amlwg yn y defnydd o ofal plant ymysg plant ATSI na rhai plant o gefndiroedd CALD. Mae cyfraddau cyfranogiad ymysg y grwpiau hyn yn dal yn sylweddol is nag yn y gymuned gyffredinol (Bray et al., 2021a). Mae hyn yn awgrymu, wrth gefnogi plant agored i niwed, nad yw cael mynediad cyfartal yn ddigon, ac efallai y bydd angen ymyriadau mwy rhagweithiol. Serch hynny, nododd ymateb gan Lywodraeth 2022 gynnydd o 9.3% yn nifer y plant ATSI sy'n cymryd rhan rhwng mis Mawrth 2020 a mis Mawrth 2021, sy'n dangos pwysigrwydd ymyriadau a gwerthusiadau tymor hir. Bydd rhagor o ddata tymor hir yn egluro a yw hyn yn duedd gyson (Yr Adran Addysg, Sgiliau a Chyflogaeth, 2022). Ni chafodd cyfranogiad y gweithlu ei werthuso gan rieni ethnig leiafrifol, ond ymhlith yr holl rieni, gwelwyd cynnydd bach – er y gallai tueddiadau hanesyddol barhau o bosibl.

Gwella arferion cynhwysol mewn ECEC ar draws y system

Mae'r Rhaglen Cymorth Cynhwysiant genedlaethol yn rhan o gynllun Cymhorthdal Gofal Plant y Llywodraeth (Yr Adran Addysg, 2024). Mae'n hyrwyddo cyfranogiad ECEC ymhlith plant ag anghenion ychwanegol drwy gynnig cymorth a chyllid wedi'u teilwra i wasanaethau ECEC i fynd i'r afael â rhwystrau i gynhwysiant, meithrin gallu, a gweithredu arferion cynhwysol (Yr Adran Addysg, 2024). Er nad yw'r rhaglen hon wedi'i thargedu'n benodol at blant o leiafrifoedd ethnig ac ieithyddol, mae'n targedu plant sy'n wynebu ystod eang o amgylchiadau heriol, gan gynnwys anabledd, cefndiroedd difreintiedig, plant ATSI, plant CALD, a'r rheini o gefndiroedd ffoaduriaid neu ddyngarol. Mae mathau o gymorth yn cynnwys cymorth proffesiynol i nodi rhwystrau i gynhwysiant, offer arbenigol, a chyllid ar gyfer cymorth penodol fel addysgwyr ychwanegol.

Cafodd y Rhaglen Cymorth Cynhwysiant ei gwerthuso yn 2021 (Bray et al., 2021b), a chyhoeddwyd adolygiad annibynnol llawn yn 2023 (Deloitte Access Economics, 2023). Gwelwyd y gallai'r rhaglen gyflawni ei hamcanion cyn belled â bod y gefnogaeth a gynigir yn cael ei darparu a'i defnyddio fel y bwriadwyd. Fodd bynnag, gellid gwneud gwelliannau mewn meysydd fel gwell integreiddio â gwasanaethau eraill, gwell gallu yn y gweithlu, prosesau ymgeisio symlach, a dulliau monitro cryfach. Cyflwynodd yr adolygiad argymhellion ar gyfer bwriad strategol, meithrin gallu, cymorth ar sail anghenion, adnoddau effeithiol, a monitro a gwerthuso. Nodwyd y bydd sicrhau cynhwysiant llawn yn gofyn am ddiwygiadau strwythurol a systemig i bolisi ECEC ac na fydd yn gyfyngedig i un rhaglen.

Mae'r Llywodraeth Victoria yn ariannu'r grant Ysgol Feithrin Dechrau'n Gynnar, sy'n talu am 15 awr yr wythnos o ysgol feithrin ar gyfer plant tair oed o gefndiroedd ffoaduriaid neu geiswyr lloches, plant ATSI, neu blant y mae'r gwasanaeth Amddiffyn Plant yn gwybod amdanynt (Llywodraeth Gwladwriaeth Victoria, 2024a). Gan gydnabod bod darparu prawf o gymhwysedd yn gallu bod yn rhwystr, mae cryn hyblygrwydd o ran sut mae cymhwysedd yn cael ei sefydlu, fel

derbyn prawf llafar gan rieni neu atgyfeirio gweithwyr proffesiynol heb fod angen gweithredu ychwanegol (Llywodraeth Gwladwriaeth Victoria, 2024b).

Sicrhau bod ECEC yn cael ei ddarparu mewn ffyrdd sy'n briodol yn ddiwylliannol

Un elfen o'r Rhaglen Cymorth Cynhwysiant genedlaethol yw Cymorth Atebion Arloesol y Gronfa Datblygu Cynhwysiant, sy'n helpu gwasanaethau ECEC i ddod o hyd i atebion i fynd i'r afael â rhwystrau cynhwysiant (Yr Adran Addysg, 2023). Defnyddiwyd y cynllun hwn i ddarparu cyngor a mentora diwylliannol gan bobl hŷn frodorol yn y gymuned a gweithwyr cefnogi deuddiwylliannol, yn ogystal â chefnogaeth ddwyieithog drwy wasanaethau cyfieithu a gweithwyr dwyieithog. Elfennau arall yw Llyfrgelloedd Offer Arbenigol sy'n benthyg llyfrau mewn ieithoedd nad ydynt yn Saesneg, ymysg llawer o eitemau eraill, i gefnogi cyfranogiad llawn plant ATSI a CALD.

Mae Gwladwriaeth Victoria yn cefnogi mentrau sy'n darparu gwasanaethau ac adnoddau yn benodol ar gyfer y gymuned CALD (Llywodraeth y Wladwriaeth, Victoria, 2024b). Er enghraifft, mae pecyn cymorth Digwyddiad Cymunedol CALD wedi cael ei ddatblygu i helpu gwasanaethau i ymgysylltu â theuluoedd a chymunedau CALD ym maes dysgu cynnar ac annog cyfranogiad mewn ysgolion meithrin. Mae'n cynnig syniadau ar gyfer ymgorffori digwyddiadau amrywiaeth diwylliannol mewn rhaglenni a chanllawiau ar gymryd rhan mewn digwyddiadau allanol sy'n berthnasol i deuluoedd CALD. Mae Menter Allgymorth CALD yn canolbwyntio ar fynd i'r afael â'r rhwystrau sy'n atal plant CALD a'u teuluoedd rhag cymryd rhan a chael mynediad i'r ysgol, cefnogi'r broses o bontio plant i'r ysgol, a helpu i ymgysylltu a chyfranogi'n barhaus mewn addysg (Swyddfa Prif Weinidog Victoria, 2023). Gweithwyr allgymorth CALD sy'n cael eu cyflogi gan gynghorau lleol sy'n gwneud hyn. Mae cyllid ychwanegol hefyd wedi cael ei ddarparu i weithwyr deuddiwylliannol i estyn allan at deuluoedd CALD sy'n byw mewn tai cyhoeddus mewn sawl dinas drwy gydol Victoria.

Mae gwasanaethau ac adnoddau ar gyfer teuluoedd CALD yn cael eu cefnogi gan wasanaethau cyfieithu am ddim ac adnoddau sy'n cael eu cyfieithu i 30 o ieithoedd (Llywodraeth y Wladwriaeth, Victoria, 2024c). Mae'r adnoddau hyn yn cynnwys deunydd ysgrifenedig, sain a gweledol am ysgolion meithrin yn Victoria a manteision cymryd rhan. Ar gyfer gwasanaethau, mae porth pwrpasol yn cynnig llyfrynnau, posteri a chynnwys ar y cyfryngau cymdeithasol i hyrwyddo cyfranogiad ysgolion meithrin ymhlith cymunedau CALD (Llywodraeth y Wladwriaeth, Victoria, 2024b).

Mae'r Rhaglen Cymorth Dysgu i Deuluoedd, a ariennir gan Lywodraeth Awstralia ac a gynhelir gan yr elusen cyfiawnder cymdeithasol Brotherhood of St Laurence yn fenter allweddol arall (Brotherhood of St Laurence, 2024). Mae'r gwasanaeth allgymorth proffesiynol 12 wythnos hwn yn cael ei ddarparu gan weithlu deuddiwylliannol drwy ymweliadau cartref, hwyluso grŵp, ac ymgynghoriadau unigol. Ei nod yw helpu teuluoedd sy'n byw mewn tai cyhoeddus ar draws sawl dinas yn Victoria, llawer ohonynt yn fewnfudwyr diweddar neu o gefndir ffoaduriaid, i ddeall rhwystrau o ran cael mynediad at ECEC a chefnogi rhieni i ddarparu dulliau dysgu gweithredol yn y cartref. Mae'r cymorth wedi'i deilwra i feithrin a chryfhau perthynas teuluoedd â lleoliadau addysg ffurfiol a chynorthwyo gyda chofrestru a chael gafael ar gymorth ariannol. Gall teuluoedd hefyd gysylltu â chynlluniau eraill sy'n ymwneud â Brawdoliaeth, fel Cylchoedd Chwarae Dysgu Amlddiwylliannol i Deuluoedd a chymorth ychwanegol sy'n cynnwys diwylliant. Nid yw'r rhaglen hon wedi cael ei gwerthuso'n ffurfiol ond cafodd gyllid o'r newydd yn 2023.

Seland Newydd

Seland Newydd yw un o'r gwledydd mwyaf amrywiol o ran ethnigrwydd ledled y byd. Nid oes ganddi hanes hir o fentrau addysg blyneddodol cynnar sy'n targedu grwpiau ethnig, ieithyddol neu gymdeithasol penodol. Dechreuodd hyn gyda darpariaethau ar gyfer Māori brodorol a phlant a theuluoedd o ynysoedd eraill y Môr Tawel, yn fwyaf aml Samoa, Ffiji, Tonga ac Ynysoedd Cook y cyfeirir atynt yn gyffredin fel "Pasifika" neu Pasifig. Ar ddiwedd y 1990au, nod Strategaeth Addysg Māori a Chynllun Addysg Pasifika oedd cynyddu cyfranogiad ECEC ymysg plant Māori a'r Môr Tawel, a oedd wedi'u tangynrychioli'n sylweddol o'i gymharu â phlant Ewropeaidd Seland Newydd (Mallard, 2002; Dixon et al., 2007).

Sylw ar bolisi: Hyrwyddo cyfranogiad ECE ymysg plant Ynysoedd y Môr Tawel a Māori

Cyflwynwyd y Prosiect Hyrwyddo Cyfranogiad ECE (PPP) yn 2000. I ddechrau, roedd PPP yn "ymyriad gwybodaeth a broceriaeth" wedi'i dargedu'n benodol at blant Māori a'r Môr Tawel, lle'r oedd darparwyr ECE lleol o fewn cymunedau a dargedwyd yn cael eu contractio i nodi teuluoedd nad ydynt yn cymryd rhan ac yn darparu cymorth wedi'i deilwra i annog cofrestru (Dixon et al., 2007).

Yn ôl gwerthusiad o'r blynyddoedd peilot o PPP, roedd y cynnydd mewn cyfranogiad yn amrywio'n fawr rhwng rhanbarthau. Nododd darparwyr ECE Māori a'r Môr Tawel y ffactorau llwyddiant canlynol:

- Darparwyr ECE yr un ethnigrwydd â theuluoedd targed
- Siarad yr iaith
- Cael cysylltiadau cymunedol cryf

Yn ôl teuluoedd, roedd mynediad at wasanaethau a oedd yn cefnogi eu hiaith a'u harferion diwylliannol eu hunain yn hanfodol ar gyfer cymryd rhan, yn ogystal â chael ymweliadau cartref gan weithwyr maes PPP i feithrin perthnasoedd ac ymddiriedaeth.

Roedd y rhwystrau rhag cymryd rhan yn cynnwys:

- Cost ffioedd/trafnidiaeth
- Byrhoedledd, gyda chyfraddau perchnogaeth ar gartrefi'n isel yng nghymunedau'r Môr Tawel a Māori, a diogelwch cyfreithiol gwael i rentwyr yn Seland Newydd
- Diffyg cynefindra â manteision ECE
- Materion yn ymwneud ag ymatebolrwydd i anghenion teuluoedd Māori a Pasifika ymhlith gwasanaethau prif ffrwd (h.y. rhai nad ydynt yn rhai Māori neu'r Môr Tawel) (Dixon et al., 2007).

Erbyn 2014, roedd y prosiect wedi cael ei ailddatblygu a'i ymestyn i grwpiau cyfranogiad isel eraill, gan gynnwys teuluoedd incwm isel a'r rheini mewn ardaloedd gwledig ac anghysbell. Cafodd ei ehangu'n chwe chynllun:

1. Ymgysylltu â Theuluoedd â Blaenoriaeth (EPF): gwasanaeth cymorth dwys ar gyfer plant 3 a 4 oed sy'n debyg i'r ymyriad broceriaeth PPP gwreiddiol.
2. Cylchoedd chwarae â Chefnogaeth (SP): grwpiau chwarae cymunedol lleol.
3. Gwasanaethau Cartref Hyblyg ac Ymatebol (FRHB): sy'n cynnig ECE yn y cartref.
4. Hunaniaeth, Iaith, Diwylliant ac Ymgysylltu â'r Gymuned (ILCCE): cymorth proffesiynol ar gyfer gwasanaethau nad ydynt yn ymateb i'w gymuned.
5. Rhaglen Cyfranogiad Dwys yn y Gymuned (ICPP): prosiectau cyfranogiad dan arweiniad y gymuned sy'n mynd i'r afael â rhesymau penodol pam nad yw plant yn cymryd rhan mewn digwyddiadau ECE.
6. Cymorth wedi'i Dargedu ar gyfer Cyfranogiad (TAP): grantiau i helpu i sefydlu gwasanaethau newydd neu i ehangu gwasanaeth mewn ardaloedd lle mae angen.

Cafodd PPP ei werthuso ymhellach yn 2014 a 2016. Er nad oedd y mentrau'n cael eu targedu gan ethnigrwydd yn unig mwyach, roedd cyfranogwyr yn aros yn Māori a'r Môr Tawel yn bennaf (95% o'r cofrestrïadau erbyn 2013) (Mitchell et al. 2014; Mitchell et al., 2016; Y Weinyddiaeth Addysg, 2024). Ffactorau allweddol a oedd yn gwneud cynlluniau'n effeithiol o ran cynyddu cyfranogiad oedd:

1. Perthynas un-i-un gyda theuluoedd plant 3 a 4 oed o'r pwynt cyswllt cyntaf i dri mis cyntaf yr ysgol. Roedd hyn yn caniatáu amser a lle i ddatblygu perthnasoedd dwfn a mynd i'r afael ag anghenion penodol, fel negodi ffioedd.
2. Rôl frocera yng nghyswllt iechyd, tai, a gwasanaethau ac asiantaethau cymdeithasol eraill.
3. Gweithwyr maes gyda rhwydweithiau cymunedol cryf a sefydledig, gan gynnwys gydag iwi lleol (llwythau Māori).

4. Teimlad o berthyn i deuluoedd, a gyflawnir fel arfer gan staff o'r un ethnigrwydd, yn siarad yr un iaith, ac yn cynnal arferion diwylliannol.
5. Cost isel neu ddim cost, a gyflawnir weithiau drwy wrthbwyso gwaith rhieni a wneir yn y ganolfan yn erbyn y ffioedd sy'n daladwy, cael graddfa symudol sy'n gysylltiedig ag amgylchiadau unigol, neu ddod o hyd i nawdd.
6. Yr angen cyfyngedig am drafnidiaeth, a gyflawnir weithiau drwy gyfeirio at wasanaethau o fewn pellter cerdded, annog rhannu ceir, neu ddarparwyr sy'n defnyddio faniau (Mitchell et al., 2016).

Yn 2016, roedd targedau polisi cenedlaethol yn anelu at gael 98% o blant Māori a'r Môr Tawel i gymryd rhan mewn "ECE o safon" cyn dechrau yn yr ysgol. Rhwng 2010 a 2016, roedd cofrestriadau Māori wedi cynyddu o 89.3% i 92.9%, a chofrestriadau'r Môr Tawel o 85.9% i 90.3%, gan ddangos effaith gadarnhaol (Mitchell et al., 2016). EPF, SP, a TAP oedd y mwyaf llwyddiannus o ran cynyddu niferoedd i gofrestru ac maent yn dal i redeg heddiw, tra bod y mentrau eraill wedi dod i ben (Mitchell et al., 2016; Y Weinyddiaeth Addysg, 2024). Fodd bynnag, dim ond llwyddiant cyfyngedig a gafodd y prosiect o ran cynnal cyfranogiad ar ôl cofrestru. Gadawodd llawer o blant gynlluniau am resymau anhysbys. Nododd darparwyr mai byrhoedledd, diffyg cludiant, a chost ffioedd oedd y rhesymau mwyaf cyffredin roeddent yn meddwl bod teuluoedd yn gadael (Mitchell et al., 2016).

Sylw ar bolisi: Trochi Māori

Collwyd llawer o iaith, diwylliant a hunaniaeth pobl frodorol Māori yn sgil gwladychiad Prydain o Seland Newydd. Yn ystod cyfnod o adfywio yn y 1970au, roedd llawer o bobl Māori yn ailddatgan eu hunaniaeth fel Māori. Ar yr un pryd, ceisiodd llywodraeth Seland Newydd ymgorffori egwyddorion Cytuniad Waitangi (1840) yn well mewn deddfwriaeth. Roedd y Cytuniad, cytundeb ysgrifenedig rhwng arweinwyr llwyth y Māori a Brenhiniaeth Lloegr, yn nodi y byddai pobl Māori yn cadw perchnogaeth ar dir oedd ac eiddo arall ac yn cael yr un hawliau â phobl Prydain. Er bod yr union egwyddorion a'u rhoi ar waith yn dal yn destun dadlau gwleidyddol, mae llywodraeth Seland Newydd wedi derbyn ei chyfrifoldeb i ddiogelu buddiannau Māori.

Cynigiodd arweinwyr Māori mai ymysg teuluoedd a'u plant rhwng 0 a 6 oed oedd y grŵp oedran priodol a mwyaf effeithiol i adfywio te reo Māori (yr iaith Māori) a thollau Māori. Yn 1981, cytunodd y Weinyddiaeth Datblygu Māori i dreialu kōhanga reo. Gan gyfieithu i 'nyth iaith,' kōhanga reo yw trochi plant yn llwyr mewn gwasanaethau ECE Māori o'u genedigaeth hyd at pan fyddant yn chwech oed (Te Kōhanga Reo, 2024).

Galluogwyr cymryd rhan yn kōhanga reo

Nododd dwy astudiaeth o blant a gofrestrodd yn kōhanga reo y ffactorau galluogi canlynol ar gyfer cyfranogiad, y gellid eu rhoi ar waith mewn cyd-destunau eraill:

- Cyfle i ddatblygu ymdeimlad cryf o falchder a hunaniaeth
- Gallu dysgu iaith ac arferion Māori mewn amgylchedd diogel
- Oriau agor hyblyg
- ECE sy'n canolbwyntio ar y teulu (Cooper et al., 2004; Farquhar et al., 1991).

Roedd disgwyl i aelodau o'r teulu wirfoddoli mewn canolfannau, gan gymryd rhan mewn gweithgareddau fel cynorthwyo athrawon, gweinyddu ac atgyweirio (Cooper et al., 2004; Farquhar et al., 2004; Haar et al., n.d.). Yn ôl astudiaeth archwiliadol a oedd yn ymchwilio i lefel yr ymrwymiad teuluol sydd ei angen a'r effeithiau posibl ar gydbwysedd bywyd a gwaith, er bod kōhanga reo yn gallu rhoi llawer o bwysau amser ar aelodau cyflogedig o'r teulu, roedd hyn yn cael ei ystyried yn agwedd arferol ar amgylchedd kōhanga reo ac yn cael ei ystyried yn rhan o berthynas 'cymryd a rhoi' gyfartal â'r gwasanaeth. Roedd y system wirfoddoli yn caniatáu i aelodau'r teulu gyflawni cyfraniadau a ddisgwylir yn gymdeithasol i'w diwylliant a'u cymuned wrth dreulio amser gyda'u plant, gan leihau gwrthdaro ar sail amser wrth i anghenion y ddwy rôl gael eu diwallu ar yr un pryd. Ar ben hynny, roedd oriau hyblyg a chefnogaeth ddwyochrog gan ffrindiau oedd hefyd yn defnyddio kōhanga reo wedi lleihau straen yn sylweddol o weithio neu gael partner a oedd yn gweithio (Haar et al., n.d.).

Ffactorau sy'n effeithio'n negyddol ar gyfranogiad

Ehangodd Kōhanga reo yn gyflym yn dilyn y cynllun peilot cychwynnol, gydag 819 o ganolfannau yn gweithredu erbyn 1994 (Te Kōhanga Reo, 2024). Fodd bynnag, mae cefnogaeth y llywodraeth wedi amrywio dros y degawdau, ac mae cyfranogiad wedi gostwng yn araf. Mae nifer y gwasanaethau sy'n gweithredu ar hyn o bryd bron wedi haneru i tua 460 (Te Kōhanga Reo, 2024). Yn 1989, roedd 45% o blant Māori a oedd yn mynychu ECE wedi cofrestru ar gyfer kōhanga reo; yn 2021, roedd y ffigur hwn tua 15% (Farquhar et al., 1991; Y Weinyddiaeth Addysg, 2022). Mae'n ymddangos bod rhesymau dros y gostyngiad o ran cyfranogiad yn berthnasol i ddau brifategori:

- 1) Effeithiau pontio'r cenedlaethau o golli iaith, diwylliant a hunaniaeth.

Mae llawer o bobl Māori yn parhau i brofi effeithiau hanesyddol colli iaith, sy'n gallu atal rhieni rhag cymryd rhan yn amgylchedd kōhanga reo (Te Pae Roy 2022). Mae cyfweiliadau'n datgelu teimladau parhaus o ddadrymuso, galar, a whakamā (gwarth neu gywilydd) am ddiffygion canfyddedig yn hunaniaeth ddiwylliannol Māori, rhuglder te reo, profiadau addysgol yn y gorffennol, a statws economaidd-gymdeithasol (Hond-Flavell et al., 2021).

- 2) Cymhathiad amherffaith kōhanga reo i'r sector ECE prif ffrwd cenedlaethol. Mae'n ymddangos mai hwn yw'r mater mwyaf perthnasol.

Mae'r broses o integreiddio kōhanga reo i'r sector ECE prif ffrwd wedi bod yn ddadleuol. Roedd y newid i'r Weinyddiaeth Addysg yn golygu bod kōhanga reo yn ddarostyngedig i feini prawf adolygu prif ffrwd, a oedd, ym marn llawer, yn tanseilio ei rôl o ran adfywio te reo Māori, er gwaethaf datblygu proses adolygu unigryw a chyllid ychwanegol (Swyddfa Adolygu Addysg, 2005; Llywodraeth Seland Newydd, 2019). Ar ben hynny, nid yw'r newid o kōhanga reo i addysg gynradd, p'un ai a yw kura Kaupapa Māori (ysgol Māori), unedau dwyieithog, neu ysgolion prif ffrwd, wedi cael ei astudio'n ddigonol (Rona a McLachlan, 2018).

Yn 2022, bu'r Weinyddiaeth Addysg yn ymgysylltu â grŵp addysg Māori annibynnol i ddatblygu fframwaith rheoleiddio i ehangu'r sector addysg cyfrwng Māori o ECE i un trydyddol, gan anelu at gael 30% o blant Māori i gymryd rhan erbyn 2040; nododd y grŵp faterion gan gynnwys rhwymedigaethau Cytundeb y Goron, yr angen i Māori bennu eu cyfeiriad addysgol, colli iaith, diffyg cynnal a chadw adeiladau, diffygion cyllido, a phrinder gweithlu eang gydag athrawon heb eu gwerthfawrogi yn wynebu gofynion uwch mewn lleoliadau cyfrwng Māori (Te Pae Roa, 2022).

Y cam gweithredu arfaethedig i unioni'r materion hyn a chynnal addysg cyfrwng Māori yw sefydlu corff annibynnol i lywodraethu addysg Māori. Byddai hyn yn hwyluso'r canlynol:

- Gweithrediad Māori a grymuso dros strwythur a swyddogaeth addysg cyfrwng Māori.
- Dull mwy cysylltiedig o kōhanga reo i'r ysgol ac ymlaen i addysg drydyddol.
- Gallu gosod y cwricwlwm.
- Gallu ailddiffinio rôl athro mewn lleoliadau cyfrwng Māori, gyda chyfrifoldeb dros osod safonau penodol ar gyfer hyfforddi a dyfarnu (Te Pae Roam, 2022b).

Mae'r gwaith hwn yn barhaus.

Gwersi allweddol a goblygiadau polisi

Mae twf cryf cychwynnol kōhanga reo ar ôl ei sefydlu yn dangos y galw am wasanaeth o'r fath, ond mae'r nifer sy'n cymryd rhan wedi gostwng dros amser. Nid ystyrir bod cefnogi kōhanga reo o fewn y system brif ffrwd yn briodol i gyflawni'r nod o 30% o gyfranogiad nac i gynnal sector Māori ECE ffyniannus. Yn hytrach, mae awydd cryf am i kōhanga reo a phob lefel o weithredoedd trochi Māori fod ar wahân i'r Goron a hunanlywodraethu.

Mae hanes trefedigaethol Seland Newydd yn rhan annatod o stori kōhanga reo. Efallai na fydd angen hunanlywodraethu ar gyfer cyfranogiad llwyddiannus mewn gwasanaethau trochi iaith brodorol ECE ar gyfer lleiafrifoedd ethnig mewn gwledydd heb gefndir o'r fath. Gellir sicrhau llwyddiant drwy broses gyd-ddylunio ddilys gan ymgysylltu go iawn â'r gymuned a chynnal trafodaethau didwyll gyda chyrrff llywodraethu prif ffrwd.

Mae'r nodweddion y byddai'n ymddangos eu bod yn cefnogi cyfranogiad ac y gellid eu hallosod i gyd-destunau eraill yn cynnwys:

- Amgylchedd sy'n cadarnhau hunaniaeth ddiwylliannol i blant a'u teuluoedd.
- Cydnabod a chefnogi profiadau bywyd teuluoedd, gan gynnwys effeithiau trawma, dadleoli ac ymleiddio sy'n pontio'r cenedlaethau.
- Cydnabod yr angen am gwricwlwm sy'n briodol yn ddiwylliannol a all fod yn wahanol i wasanaethau prif ffrwd.
- Cydnabyddiaeth ddigonol, tâl a datblygiad gyrfaol i staff addysgu, a allai olygu bod angen prosesau gwahanol o wasanaethau prif ffrwd.
- Ymrwymiad i adeiladu a chynnal asedau a seilwaith ffisegol

America Ladin

Yn ystod diwedd y 2000au, daeth ECEC yn flaenoriaeth polisi ar gyfer nifer o wledydd America Ladin, gan adlewyrchu consensws cynyddol yn rhanbarthol ac yn rhyngwladol y dylai'r wladwriaeth warantu buddion cymdeithasol o ansawdd uchel i'r boblogaeth gyfan, gyda gweithredu cadarnhaol a pholisïau dethol ar gyfer y rhai sydd fwyaf mewn angen (Leon-Espinoza, 2022; Franzoni a Sánchez-Ancochea, 2018, 2019; Sojo, 2011). Yn gyffredinol, nod polisïau ECEC yw sicrhau gwell cydbwysedd i deuluoedd rhwng bod yn rhiant, cyfrifoldebau gofal a chyflogaeth (Glass a Waldrep, 2023). Maent yn rhan o gyfres o bolisïau teuluol ochr yn ochr â throsglwyddo incwm, amser o'r gwaith (gan gynnwys absenoldeb mamolaeth, tadolaeth a rhieni), a gwasanaethau fel gofal plant neu ofal henoed mewn mannau addysg (Blofield a Martinez Franzoni, 2015).

Nod y polisïau hyn hefyd yw helpu pobl agored i niwed a hyrwyddo cynhwysiant cymdeithasol teuluoedd lleiafrifoedd ethnig a grwpiau lleiafrifol neu ddifreintiedig eraill (Archambault, Côté, a Raynault, 2020). Mae rhaglenni trosglwyddo arian amodol yn adnodd polisi allweddol, sy'n darparu buddion ariannol i aelwydydd, mamau fel arfer, os bodlonir amodau penodol, megis mynd i ymweliadau gofal iechyd ataliol ar gyfer plant iau a mynychu ysgolion ar gyfer plant hŷn (Fiszbein et al, 2009). Nododd gwerthusiadau o raglenni CCT ar raddfa fawr ym Mecsico a Brasil ganlyniadau cadarnhaol o ran presenoldeb addysgol ac iechyd plant (Saucedo Delgado et al., 2018; Owusu-Addo a Cross, 2014; Berlinski a Vera-Hernández, 2019).

Mae'r adran hon o'r broses sganio polisi yn archwilio gofal plant ac addysg blynyddoedd cynnar sy'n gysylltiedig â grwpiau difreintiedig a lleiafrifol yng nghyd-destun America Ladin (ECLAC, 2018; ECLAC, 2009; ILO, 2008) (Franzoni a Sanchez-Aconchea, 2019). Mae'n crynhoi'r dull cyffredinol o ymdrin â pholisi teulu ac ECEC yn hytrach na darparu manylion am werthusiadau sy'n benodol i ECEC. Mae'r gwledydd America Ladin sy'n rhan o'r adran hon yn cynnwys Brasil a Mecsico, y ddwy wlad fwyaf poblog ac ethnig amrywiol yn y rhanbarth, a Costa Rica, gwlad fach gyda system les gref.

Brasil

Dulliau polisi addysg a theulu allweddol

Y Gronfa ar gyfer Cynnal a Datblygu Addysg Sylfaenol a Gwerthfawrogi Gweithwyr Addysg Proffesiynol (FUNDEB). Mae FUNDEB yn sicrhau bod ysgolion ar y cyrion yn cael digon o adnoddau a'u nod yw ehangu mynediad at addysg mewn ardaloedd gwledig, rhanbarthau nad ydynt yn cael eu gwasanaethu'n ddigonol, ac ymysg poblogaethau brodorol, drwy gefnogi trafndiaeth, bwyd, deunyddiau, offer, llyfrau a datblygiad proffesiynol ar lefel leol (Brasil, 2020; Raikes et al., 2023).

Elfennau sy'n benodol i ECEC

- **Adeiladu canolfannau gofal plant i ehangu mynediad:** Mae "Proinfância" yn ariannu'r gwaith o adeiladu canolfannau ECE newydd gan gynnwys prynu dodrefn a deunyddiau i helpu bwrdeistrefi i ehangu mynediad at ECEC. Gan ddechrau yn 2007, roedd Proinfância wedi ariannu a chychwyn dros 15,000 o brosiectau adeiladu ar gyfer ECEC erbyn 2020 (Brasil, 2020; Raikes et al., 2023).
- **Trosglwyddo arian parod:** Rhaglen Bolsa Famalia yw'r rhaglen trosglwyddo arian fwyaf arwyddocaol, sy'n gweithredu ers dros 20 mlynedd i fynd i'r afael â thlodi ac allgau cymdeithasol. Mae'r rhaglen yn targedu teuluoedd sy'n byw mewn tlodi eithafol - ar lai na \$2.15 y diwrnod (Banc y Byd 2024) neu gydag incwm misol nad yw'n fwy na llai \$43.60 - yn enwedig teuluoedd â phlant dan 18 oed. Mae pob teulu'n derbyn budd-dal sylfaenol o \$136.92, gyda \$30.30 am bob plentyn 0-6 oed. Er mwyn parhau i gael budd-daliadau, rhaid i deuluoedd fodloni rhai amodau sy'n ymwneud ag iechyd, addysg a datblygiad plant, gan gynnwys cofrestru plant mewn gofal dydd neu cyn-ysgol (Brasil, 2024a; Sorj a Gama 2014).

- **Mynd i'r afael ag anghenion penodol pobl frodorol a disgynyddion caethweision Affro-Brasilaidd:** Yn 2023, lluniodd y Gweinidog Pobl Frodorol, Sonia Guajajara, gategori penodol o'r rhaglen Bolsa Família sydd wedi'i thargedu at bobl Frodorol a Quilombola (Brasil, 2023). Cafodd y categori hwn ei greu er mwyn mynd i'r afael ag anghenion diwylliannol penodol y grwpiau hyn, gan gynnwys cynnal iaith a chysylltiadau ysbrydol. Mae hon yn fenter newydd sy'n brin o ddata swyddogol a phrosesau gwerthuso.

Canlyniadau

- Rhwng 2010 a 2022, roedd cyfradd anllythrennedd pobl frodorol wedi gostwng o 17.4% i 6.7% yn y grŵp oedran 25-34, sy'n cyfateb i'r Gronfa Genedlaethol ar gyfer Datblygu Addysg (FNDE) — cangen o ymyriadau FUNDEB — ymyriadau yng nghanam ECEC yn 2007 (IBGE, 2022; Brasil, 2020; Brasil, 2024b).
- Adroddwyd am ostyngiad sylweddol mewn marwolaethau plant ymhlith y rhai a wasanaethir gan Bolsa Família, yn enwedig y grwpiau difreintiedig (Remos et al., 2021).

Mecsico

Dulliau a rhaglenni polisi teulu ac addysg allweddol

Mae llywodraeth Mecsico yn grwpio ei hagenda polisi yn “atodiadau” sy'n ymwneud â dyraniadau cyllid ar gyfer gwahanol feysydd polisi. Mae “Atodiadau” yn cynnwys dyraniadau cyllid sydd wedi'u neilltuo i gefnogi grwpiau agored i niwed a materion sy'n ymwneud ag addysg. Mae'r rhaglenni ECEC a amlinellir isod wedi'u cynnwys mewn sawl prif “atodiad” cymdeithasol e.e. meysydd polisi sy'n targedu cymunedau brodorol, poblogaethau agored i niwed, a rhyweddau (gweler Mecsico, 2024a).

Ar ben hynny, mae'r Rhaglen Genedlaethol ar gyfer Pobl Frodorol (Programa Nacional de los Pueblos Indígenas 2018-2024, yn Sbaeneg) yn Sefydliad Cenedlaethol Pobl Frodorol (INPI) yn cydnabod pobl a chymunedau Brodorol ac Affro-Mecsicanaidd fel pynciau cyfraith gyhoeddus, gan ddarparu statws cyfreithiol unigryw iddynt gyda rhai hawliau (Mecsico, 2018). Mae dwy raglen, ‘Programa de Apoyo a la Educación Indígena (Rhaglen ar gyfer Cymorth Addysg i Bobl Frodorol)’ a ‘Programa de Derechos Indígenas (Rhaglen ar gyfer Hawliau Brodorol)’ (Mecsico, 2020), yn cefnogi ymyriadau mewn ECEC.

Elfennau sy'n benodol i ECEC

- **Cymorthdaliadau ar gyfer cofrestru canolfannau ECEC:** Mae'r fenter gofal dydd ffederal ar gyfer mamau sy'n gweithio, Rhaglen Canolfannau Gofal Plant i Gefnogi Mamau sy'n Gweithio (Programa de Estancias Infantiles para Apoyar a Madres Trabajadoras), yn talu tua 90% o gostau gofal plant ar gyfer canolfannau gofal dydd yn y gymuned ac yn y cartref (Staab a Gerhard, 2011). Mae'r llywodraeth yn darparu cymorthdaliadau uniongyrchol i ganolfannau gofal dydd i dalu am gostau gweithredu a sicrhau gofal plant o safon (ASF, 2018).
- **Cymorth ariannol uniongyrchol/trosglwyddo arian parod ar gyfer gofal plant cynnar:** Mae rhaglen ddiweddarach sy'n mynd i'r afael â'r un mater, Cefnogaeth ar gyfer Lles Plant Mamau sy'n Gweithio (Apoyo para el Bienestar de las Niñas y Niños, Hijos de Madres Trabajadoras), yn darparu cymorth ariannol uniongyrchol i deuluoedd (Mecsico 2024b). Yn wahanol i Estancias Infantiles (a ddisgrifir yn y pwynt bwled blaenorol), nod y rhaglen hon yw rhoi'r rhyddid i rieni, yn enwedig mamau sy'n gweithio, ddewis sut i ddefnyddio'r cyllid ar gyfer gofal plant, boed hynny mewn canolfannau gofal dydd, gyda'r rhieni eu hunain, neu mewn ffyrdd eraill sy'n briodol yn eu barn nhw.

Costa Rica

Dulliau a rhaglenni polisi teulu ac addysg allweddol

I ddechrau, gweithredodd Costa Rica wasanaethau gofal a oedd yn canolbwyntio ar blant o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol isel yn unig. Sefydlwyd y Canolfannau Addysg a Maeth (Centros de Educación y Nutrición) neu CEN), a'r Canolfannau Maeth a Sylw Integreiddiol i Blant (Centros Infantiles de Nutrición y Atención Integral) neu CINAI, ar ddechrau'r 1970au, i ddarparu maeth, datblygiad seicoaddysgol, a gofal i blant (Sanchez-Aconchea, 2019).

Erbyn 2008, roedd 552 o CEN-CINAIs, gyda 51 o ganolfannau'n cynnig gwasanaethau amser llawn (hyd at 12 awr y dydd), pob un yn gwneud bwyd i 80 o blant ar gyfartaledd (Franzoni a Sanchez-Aconchea, 2019). Ategwyd yr ymyriadau cychwynol hyn yn ddiweddarach gan raglenni ychwanegol, er enghraifft, i gefnogi plant sy'n cael eu gadael. Y prif ddarparwyr oedd CEN-CINAIs a reolwyd gan y wladwriaeth. Y nodau yw gwella maeth a lleihau diffyg maeth cronig ymhlith plant dan 13 oed, drwy hyrwyddo bwydo ar y fron ymhlith mamau a bwyta'n iach ar gyfer plant hŷn (Mata, 2018).

Cafodd y polisiau hyn eu hailfframio'n ddiweddarach o dan ddull cyfrifoldeb cymdeithasol ar y cyd. Mae'r Rhwydwaith Gofal yn Costa Rica yn datgan yn glir mai un o'i amcanion yw "caniatáu cyfranogiad yn y farchnad lafur a chyraeddiadau addysgol pob tad a mam" (Asamblea Legislativa 2014; Leon-Espinoza, 2022). Nod Rhwydwaith Cenedlaethol Cyfraith Gofal a Datblygiad Plant 2014 (Franzoni a Sanchez-Aconchea, 2019) yw amddiffyn a gofalu am blant mewn tlodi ac sy'n agored i niwed drwy roi mynediad at wasanaethau gofal plant a datblygu.

Elfennau sy'n benodol i ECEC

Gan ddechrau yn 2010, gweithredodd Costa Rica, fel rhan o ymdrech ranbarthol fwy a hyrwyddir gan y Comisiwn Economaidd ar gyfer America Ladin a'r Caribî, ddiwygiadau sylweddol mewn ECEC. Sefydlodd y llywodraeth sefydliadau dielw i redeg Canolfannau Gofal a Datblygiad Plant (Centros de Cuidado y Desarrollo Infantil), a oruchwyliwyd gan lywodraethau lleol (Franzoni a Sanchez-Aconchea, 2019).

Canlyniadau

Mae adroddiad yn 2014 ar fformiwla gwleidyddol a chysyniadol y polisi hwn yn dadlau bod sefydlu'r rhwydwaith cenedlaethol hwn yn gam pwysig tuag at fynnu ymrwymiad y llywodraeth i ofal plant a datblygu. Roedd darparu gofal plant yn ffactor allweddol wrth gefnogi mamau a oedd, neu a oedd eisiau bod, yn economaidd weithgar. Mae'r adroddiad yn cydnabod bod datblygu polisi gwell yn y maes polisi newydd hwn ar gyfer Costa Rica yn broses barhaus.

Adeg y gwerthusiad, roedd 32,000 o blant, yn bennaf o deuluoedd a oedd yn byw mewn tlodi ac a fyddai gynt heb gael mynediad at addysg a bwyd, yn cymryd rhan ar draws 852 o safleoedd. Arweiniodd darparu ECEC drwy sefydliadau dielw a arweinir gan lywodraeth leol at gynnydd yn y mynediad at ddarparwyr, proffesiynoli arferion rheoli, a'r buddion sydd ar gael i blant a mamau (León, 2014).

Yn y pen draw, mae'r gwerthusiad yn dadlau dros gamau pellach tuag at gyffredinolï'r polisi er mwyn cael mwy o effaith, yn enwedig ar gyfer y rhai economaidd-gymdeithasol mwyaf agored i niwed.

Casgliad

Mae addysg a gofal o ansawdd uchel y blynyddoedd cynnar yn fyd-eang yn cefnogi cyfranogiad gweithlu'r rhieni, yn lleihau anghydraddoldebau addysgol a chymdeithasol, yn sicrhau tegwch mewn systemau addysgol, yn meithrin ymdeimlad o berthyn, ac yn gwella cydlyniant cymdeithasol. Mae llawer o wledydd yn mabwysiadu agwedd gyffredinol tuag at ECEC, gan sicrhau bod pob plentyn yn cymryd rhan drwy gynnig oriau am ddim (neu fynediad cwbl am ddim at ofal plant) neu drosglwyddiadau arian parod. Fodd bynnag, ychydig iawn o werth sydd i ofal plant am ddim neu drosglwyddiadau arian parod os nad oes lleoedd ECEC ar gael.

Dim ond y cam cyntaf yw sicrhau mynediad at ECEC drwy gymorthdaliadau llawn neu sylweddol. Mae angen i fesurau effeithiol i gynyddu mynediad at ECEC gyfuno mesurau polisi cyffredinol a rhai wedi'u targedu. Y tu hwnt i Ewrop, Awstralia, Seland Newydd, Canada a'r Unol Daleithiau, mae polisiâu o'r fath yn brin ac yn gyffredinol nid ydynt yn cael eu gwerthuso. Fel y dengys yr adran ar America Ladin, dim ond dechrau ystyried rhaglenni penodol ar gyfer plant Brodorol ac Affro-Brasilaidd mae gwledydd fel Brasil.

Ymysg ymyriadau wedi'u targedu, rhai o'r hynaf a'r rhai a aseswyd fwyaf dros ddegawdau yw rhaglenni ECEC ar gyfer plant brodorol mewn cyn drefi ymsefydlwyr. Nod y rhaglenni hyn yw diogelu a hyrwyddo iaith a diwylliant brodorol ar yr un pryd â mynd i'r afael ag anghydraddoldebau economaidd-gymdeithasol hirsefydlog. Fodd bynnag, fel y mae'r astudiaeth achos o kōhanga reo yn Seland Newydd yn dangos, gall cydbwyso dulliau cyffredinol a dulliau wedi'u targedu fod yn heriol. Roedd cyfranogiad y teulu yn kōhanga reo yn cefnogi ei brif nodau diwylliannol ac ieithyddol ond nid oedd yn hwyluso cyfranogiad gweithlu'r rhieni. Ar ben hynny, roedd gwahanu kōhanga reo oddi wrth ECEC prif ffrwd yn arwain at gyllid a chefnogaeth annigonol ar gyfer cyfleusterau. Roedd ei integreiddio i'r system brif ffrwd hefyd yn her, gan nad oedd y cwricwlwm prif ffrwd yn cael ei weld fel rhywbeth a oedd yn gydnaws â ffyniant iaith a diwylliant Māori. Er nad yw system ECEC gwbl ar wahân ar gyfer grŵp ethnig penodol yn ymarferol i wneuthurwyr polisi yn y DU, mae'r achos hwn yn cynnig gwersi gwerthfawr.

Un o'r heriau mwyaf yw'r gweithlu. Mae tystiolaeth yn dangos bod recriwtio a chadw athrawon ECEC sy'n darparu gofal o ansawdd uchel ar yr un pryd â gweithredu fel cyfieithwyr diwylliannol a llunio cysylltiadau cymunedol yn hanfodol. Mae hyn yn arbennig o amlwg yn achos cynorthwywyr addysgu Roma, lle'r oedd rhaglenni gyda chontractau parhaol a datblygu gyrfa yn well na'r rhai a oedd yn trin cynorthwywyr Roma fel staff achlysurol. Yng Nghanada, mae cyflogau isel a statws staff ECEC o grwpiau lleiafrifol wedi bod yn rhwystrau allweddol i ehangu mynediad.

Mae astudiaeth achos Roma hefyd yn tynnu sylw at sut y gall system ECEC sy'n ymestyn y tu hwnt i ofal dydd sefydliadol wella sgiliau iaith (gan gynnwys ieithoedd treftadaeth), hyder ac ymddiriedaeth rhieni, canlyniadau datblygiadol, ac yn y pen draw arwain at fod yn fwy parod i fynd i'r ysgol a sicrhau canlyniadau addysgol gwell. Mae tystiolaeth o brosiectau eraill yn dangos mai gwaith integredig - sy'n cynnwys gofal mewn canolfannau ECEC a chefnogaeth i rieni - yw'r dull gorau. Mae'r integreiddio hwn o fudd i ganlyniadau plant ac yn helpu sefydliadau a gweithwyr proffesiynol drwy leihau dyblygu ar draws sectorau a manteisio i'r eithaf ar adnoddau dynol, ariannol a materol.

Yn olaf, mae gwerthusiadau a gefnogir yn dda yn hanfodol ar gyfer ymgysylltu a pherswadio llunwyr polisi. Dylai pennu'r canlyniadau i'w mesur a'u dilyn dros amser fod yn ymdrech ar y cyd rhwng ymchwilwyr a llunwyr polisiâu. Mae'r hap-dreial rheoledig a gynhaliwyd ym Mwlgaria yn enghraifft arbennig o ddadlennol o astudiaeth gadarn a all lywio'r gwaith o lunio polisiâu yn y dyfodol. Mae'n dangos pwysigrwydd edrych y tu hwnt i bresenoldeb a gwerthuso canlyniadau cymdeithasol ac addysgol tymor hwy i ddylunio'r system ECEC orau bosibl ar gyfer plant a rhieni.

Cydnabyddiaeth

Rydym yn ddiolchgar i Dr Mihai a Dr Laura Surdu (Prifysgol Freiburg, yr Almaen, Sefydliad y Gymdeithas Agored gynt) am sgysiau am allgau a chynnwys y gymuned Roma mewn lleoliadau addysgol (yn enwedig i gael gwybodaeth am y prosiect "Your Story") ac i'r Athro Marek Tessar,

Prifysgol Auckland, Seland Newydd, am y drafodaeth ar raglenni gofal plant presennol sy'n targedu grwpiau lleiafrifol, yn ogystal â'r prosiect Omama.

Llyfryddiaeth

1. Aguiar C, Silva CS, Guerra R, Rodrigues RB, Riberio LA, Pastori G, Lesean P a thîm ymchwil ISOTIS. 2020. Early interventions tackling inequalities experienced by immigrant, low-income and Roma children in 8 European countries: A critical overview. *European Early Childhood Education Research Journal* 28(1): 58-76.
2. Albakri M, Basi T, Davies M, Forsyth E, Hopwood V, Patel R, Skipp A, Tanner E. 2018. Take-up of free early education entitlements https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/738776/Take-up_of_free_early_education_entitlements.pdf
3. Andersen SC, Nielse HS, Rowe ML. 2022. Development of writing skills within a home-based, shared reading intervention: RE-analyses of evidence from a randomized controlled trial. *Learning and Individual Differences* 99 <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2022.102211>.
4. Archambault J, Côté D a Raynault, M.-F. 2020. Early childhood education and care access for children from disadvantaged backgrounds: Using a framework to guide intervention. *Early Childhood Education Journal* 48(3): 345-352.
5. Asamblea Legislativa. 2014. Ley no. 9220. Red nacional de cuido y desarrollo infantil. San José: Asamblea Legislativa.
6. Llywodraeth Awstralia. 2024. The draft early years strategy 2024–2034. Department of Social Services. <https://engage.dss.gov.au/early-years-strategy-2/early-years-strategy-draft-strategy/>
7. ASF. 2018. Secretaría de Bienestar Programa de Estancias Infantiles para Apoyar a Madres Trabajadoras. Auditoría Superior de la Federación. Cámara de Diputados. https://www.asf.gob.mx/Trans/Informes/IR2018b/Documentos/Auditorias/2018_0290_a.pdf
8. Baxter J, Bray JR, Carroll M, Hand K, Gray M, Katz I, Budinski M, Rogers C, Smart JJS, a Blaxland M. 2019. *Child Care Package Evaluation: Early monitoring report*. Australian Institute of Family Studies. https://aifs.gov.au/sites/default/files/publication-documents/1907_cce_early_monitoring_report_citation_0.pdf
9. Bennett J, Aleksandrović M, Macura Milanović S, Triklíč Z. 2012. Inkluzija romske dece ranog uzrasta. RECI: Roma Early Childhood Inclusion. Menter ar y cyd gan Sefydliad y Gymdeithas Agored, Cronfa Addysg Roma ac UNICEF.
10. Berlinski S, Vera-Hernández, M. 2019. The economics of early interventions aimed at a child development. *Oxford Research Encyclopedia of Economics and Finance*. Gwasg Prifysgol Rhydychen. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190625979.013.545>
11. Blofield M a Martinez Franzoni J. 2015. Maternalism, co-responsibility, and social equity: A typology of work-family policies. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society* 22(1): 38-59. <https://doi.org/10.1093/sp/jxu015>
12. Brasil. 2020. Emenda Constitucional nº 108, de 27 de Agosto de 2020, e Regulamentado pela Lei nº 14.113, de 25 de Dezembro de 2020 [Gwelliant Cyfansoddiadol Rhif 108, Awst 27, 2020, ac yn cael ei reoleiddio gan Gyfraith Rhif 14.113, Rhagfyr 25, 2020]. Senado Federal.
13. Brasil. 2023. Ministério dos Povos Indígenas. Portaria GM/MPI Nº 103, de 18 de Abril de 2023. Relatora: Ministra Sônia Guajajara. Sessão de 19/04/2023. Diário Oficial da União, Brasília, DF, 19 abril. 2023.
14. Brasil. 2024a. Ministério do Desenvolvimento a Assistência Social, Família e Combate à Fome. Darllenwyd 3 Gorffennaf 2024. Ar gael yn: <https://www.gov.br/mds/pt-br/acoes-e-programas/bolsa-familia>.
15. Brasil. 2024b. Ministério da Educação. Fundo Nacional de Desenvolvimento da Educação. Darllenwyd 3 Gorffennaf 2024. Ar gael yn: <https://www.gov.br/fnde/pt-br/aceso-a-informacao/acoes-e-programas/programas/proinfancia>.
16. Bray JR, Baxter J, Hand K, Gray M, Carroll M, Webster R, Phillips B, Budinski M, Warren D, Katz I, a Jones A. 2021a. *Child Care Package Evaluation: Final report*. Australian Institute of Family Studies. https://aifs.gov.au/sites/default/files/2022-12/2021_child_care_package_evaluation_final_report.pdf
17. Bray JR, Carroll M, Baxter J, Budinski M a Gray M. 2021b. Evaluation of the Inclusion Support Program. Australian Institute of Family Studies.
18. Brotherhood of St. Laurence. 2024. Family Learning Support Program. Brotherhood of St. Laurence. Wedi'i adfer 27 Mawrth 2024 o <https://www.bsl.org.au/services/family-support/family-learning-support-program/>

19. Canada Early Learning and Child Care Act. 2024. <https://laws.justice.gc.ca/eng/acts/C-3.55/page-1.html>
20. Caragata L, Ellis V, Alemayehu ZS. 2023. A whole life: The impact of \$10-a-day child care on the health and socioeconomic well-being of low-income lone mothers in BC. Vancouver: UBC Centre for Family Equity.
21. Chalmers J. 2024. Early childhood education and care: Terms of reference. Productivity Commission. Wedi'i adfer 27 Mawrth 2024 o <https://www.pc.gov.au/inquiries/current/childhood/terms-of-reference>
22. Cooper G, Arago-Kemp V, Wylie C, Hodgen E. 2004. Te rerenga ā te pīrere: A longitudinal study of kōhanga reo and kura kaupapa Māori students - Phase I Report. Wellington: New Zealand Council for Educational Research.
23. Cyngor yr Undeb Ewropeaidd. 2019. Council Recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Childhood Education and Care Systems (2019/C 189/02). *Official Journal of the European Union* 5 Mehefin 2019, C189/4.
24. Deloitte Access Economics. 2023. Adolygiad o'r Rhaglen Cymorth Cynhwysiant – Adroddiad Terfynol. Yr Adran Addysg. <https://www.education.gov.au/early-childhood/resources/inclusion-support-program-review-final-report>
25. Yr Adran Addysg, Sgiliau a Chyflogaeth. 2022. Child Care Package Evaluation: Government response. Department of Education, Skills and Employment. <https://www.education.gov.au/early-childhood/resources/child-care-package-evaluation-australian-government-response>
26. Yr Adran Addysg. 2023. Inclusion Support Program Guidelines. <https://www.education.gov.au/download/2994/inclusion-support-program-guidelines/33754/document/pdf>
27. Yr Adran Addysg. 2024. Rhaglen Cymorth Cynhwysiant. Yr Adran Addysg. Wedi'i adfer 26 Mawrth 2024 o <https://www.education.gov.au/early-childhood/inclusion-support-program>
28. Dias-Broens AS a Van Steensel R. 2022. Home visiting in a shared reading intervention: Effects on children from low SES and ethnic minority families. *Early Education and Development* 34(8): 1919-1940.
29. Dixon R, Widdowson D, Meagher-Lundberg P, Arini, McMurchy-Pilkington C. 2007. Evaluation of the Promoting early childhood education (ECE) participation project: Report to the Ministry of Education. Auckland.
30. ECLAC. 2009. Social Panorama of Latin America. Santiago de Chile.
31. ECLAC. 2018. Latin America and the Caribbean 30 years after the adoption of the Convention on the Rights of the Child. Santiago de Chile.
32. Education Review Office (Seland Newydd). 2005. Evaluation Indicators for education reviews in Kōhanga Reo. Ar gael yn: <https://ero.govt.nz/how-ero-reviews/how-ero-reviews-early-learning-services-maori-medium/how-ero-reviews-nga-kohanga-reo/evaluation-indicators-for-kohanga-reo>.
33. Pwyllgor Cydraddoldeb a Chyfiawnder Cymdeithasol, Senedd Cymru. Ionawr 2022. Gwarchod y dyfodol: Y rhwystr gofal plant sy'n wynebu rhieni sy'n gweithio. Ar gael yn: <https://busnes.senedd.cymru/documents/s122062/Adroddiad.pdf>
34. Farquhar S, Laws K. 1991. A preferred child care education service: The quality of te kohanga reo. Dunedin: Papur a gyflwynwyd i'r Pumed Confensiwn Blynnydoedd Cynnar.
35. Fiszbein A, Schady N, Ferreira FHG, Grosh M, Keleher N, Olinto P a Skoufias E. 2009. *Conditional Cash Transfers: Reducing Present and Future Poverty*. World Bank Policy Research Report.
36. Franzoni JM a Sánchez-Ancochea D. 2018. Why and how to build universal social policy in the South. Yn *Confronting Dystopia* (tt. 230–250). Gwasg Prifysgol Cornell. <https://doi.org/10.7591/9781501719868-012>
37. Franzoni JM & Sanchez-Ancochea D. 2019. Overcoming segmentation in social policy? Comparing new early education and childcare efforts in Costa Rica and Uruguay. *Bulletin of Latin American Research*, 38(4), 423–437. <https://doi.org/10.1111/blar.12850>
38. Glass J a Waldrep CE. 2023. Child allowances and work-family reconciliation policies: What best reduces child poverty and gender inequality while enabling desired fertility? *Population Research and Policy Review* 42(5): 82. <https://doi.org/10.1007/s11113-023-09823-w>
39. Haar J, Anderson M, Ngatai Tangirua H. Māori cultural perspectives towards work-family conflict: Does Te Kohanga Reo help or hinder achieving balance? Hamilton: Australian and New Zealand Academy of Management.
40. Hughes, Buddug and Jones, Kathryn. 2021. Astudiaeth ansoddol o gredoau, ymddygiadau a rhwystrau sy'n effeithio ar benderfyniadau rhieni ynghylch gofal plant ac addysg gynnar. Caerdydd:

- Llywodraeth Cymru, adroddiad GSR rhif 3/2021. Ar gael yn: <https://gov.wales/parent-beliefs-behaviours-and-barrierschildcare-and-early-education>
41. Hond-Flavell E, Theodore R, Treharne G, Tamati A, Edwards W, Poulton R, et al. 2021. Whānau engagement in Kaupapa Māori early years provision - An exploratory qualitative study. *MAI Journal* 10: 3-16.
  42. Llywodraeth Canada. 2018. Indigenous early learning and child care framework. <https://www.canada.ca/en/employment-social-development/programs/indigenous-early-learning/2018-framework.html>
  43. IBGE 2022. Instituto Brasileiro de Geografia e Estatística. Censo 2022. Agência IBGE. Ar gael yn: <https://agenciadenoticias.ibge.gov.br/agencia-noticias/2012-agencia-de-noticias/noticias/40098-censo-2022-taxa-de-analfabetismo-cai-de-9-6-para-7-0-em-12-anos-mas-desigualdades-persistem>.
  44. ILO. 2008. Social health protection' in An ILO Strategy Towards Universal Access to Health Care. Social Security Policy Briefings. ILO: Geneva.
  45. Klaus S & Siraj I. 2020. Improving Roma participation in European early childhood education systems through cultural brokering. *London Review of Education*, 18 (1): 50-64. <https://doi.org/10.18546/LRE.18.1.04>.
  46. León JG. 2014. Red Nacional de Cuido y Desarrollo Infantil en Costa Rica. El proceso de construcción 2010-2014.
  47. Leon-Espinoza D. 2022. The adoption of care policies in Costa Rica: A multiple streams approach. *Latin American Policy* 13(1): 33-48. <https://doi.org/10.1111/lamp.12246>
  48. Mallard T. 2002. Breaking down the barriers to early childhood education. Wellington: New Zealand Government.
  49. Mata C. 2018. Impact of the Access to Public Child Care on Employment, Education Attendance, and Time Spent on Unpaid Domestic Work of Women in Costa Rica
  50. Mexico. 2018. Programa Nacional de los Pueblos Indígenas. Available at: <https://www.gob.mx/cms/uploads/attachment/file/423227/Programa-Nacional-de-los-Pueblos-Indigenas-2018-2024.pdf>
  51. Mexico. 2020. S249 - Programa para el fortalecimiento económico de los Pueblos y Comunidades Indígenas (PROECI). Available at: https://www.inpi.gob.mx/coneval/2019/R47_S249-diagnostico-2019.pdf
  52. Mexico. 2024a. Proyecto de Decreto de Presupuesto de Egresos de la Federación para el Ejercicio Fiscal de 2024. Available at: https://www.ppef.hacienda.gob.mx/work/models/7183r4rR/PPEF2024/oigewbt4/paquete/egresos/Proyecto_Decreto.pdf
  53. Mexico. 2024b. Programa para el Bienestar de las Niñas y Niños, Hijos de Madres Trabajadoras. Secretaría de Bienestar. Available at: <https://www.gob.mx/bienestar/acciones-y-programas/programa-para-el-bienestar-de-las-ninas-y-ninos-hijos-de-madres-trabajadoras>
  54. Ministry of Education of New Zealand. 2022. Māori participation in early learning. Wellington: Ministry of Education.
  55. Ministry of Education of New Zealand. 2024. Increasing participation. [accessed February 18 2024]. Available at: <https://www.education.govt.nz/early-childhood/child-wellbeing-and-participation/initiatives-to-increase-participation/>.
  56. Mitchell L, Meagher-Lundberg P, Caulcutt T, Taylor M, Archard S, Kara H, et al. 2014. ECE Participation Programme evaluation: Delivery of ECE participation initiatives: Cam 2. Wellington.
  57. Mitchell L, Meagher-Lundberg P, Davison C, Kara H, Kalavite T. 2016. ECE Participation Programme evaluation: Cam 3. Wellington.
  58. National Indigenous Australians Agency. 2021. *National Aboriginal and Torres Strait Islander Early Childhood Strategy*. National Indigenous Australians Agency. <https://www.niaa.gov.au/resource-centre/indigenous-affairs/national-aboriginal-and-torres-strait-islander-early-childhood-strategy>
  59. Llywodraeth Seland Newydd. 2019. Wellbeing Budget recognises the importance of Kōhanga Reo.
  60. OECD. 2023. Settling IN. Indicators of Immigrant Integration 2023. OECD a'r Comisiwn Ewropeaidd.
  61. Swyddfa Prif Weinidog Victoria. 2023. *Backing More Families With Better Access To Kinder*. Swyddfa Prif Weinidog Victoria. Wedi'i adfer 26 Mawrth 2024 o <https://www.premier.vic.gov.au/backing-more-families-better-access-kinder>
  62. Owusu-Addo E a Cross R. 2014. The impact of conditional cash transfers on child health in low- and middle-income countries: a systematic review. *International Journal of Public Health* 59(4): 609-618. <https://doi.org/10.1007/s00038-014-0570-x>
  63. Program Omama (Cesta von). <https://cestavon.sk/program-omama/>. Darllenwyd 16 Chwefror 2024.

64. Petitclerc A, Côté S, Doyle O, Burchinal M, Herba C, Zachrisson HD, Boivin M, Tremblay RE, Tiemeier H, Jaddoe V a Raat H. 2017. Who uses early childhood education and care services? Comparing socioeconomic selection across five western policy contexts. *International Journal of Child Care and Education Policy* 11, erthygl 3
65. Rajwani H, Culos I, a McMahon T. 2021. *Stronger starts, brighter futures: Exploring trends in the early development of children from culturally and linguistically diverse backgrounds in Australia*. Settlement Services International. <https://www.ssi.org.au/ssi-insight/stronger-starts-brighter-futures/>
66. Raikes, A., Alvarenga Lima, J. H.-N., a Abuchaim, B. 2023. Early childhood education in Brazil: Child rights to ECE in context of great disparities. *Children* 10(6): 919. <https://doi.org/10.3390/children10060919>
67. Ramos D, Da Silva NB, Ichihara MY, Fiaccone RL, Almeida D, Sena S, Rebouças P, Júnior EPP, Paixão ES, Ali S, Rodrigues LC a Barreto ML. 2021. Conditional cash transfer program and child mortality: A cross-sectional analysis nested within the 100 million Brazilian Cohort. *PLOS Medicine* 18(9), e1003509. <https://doi.org/10.1371/journal.pmed.1003509>
68. Rona S a Mclachlan CJ. 2018. Māori children's biliteracy experiences moving from a kōhanga reo setting to a kura kaupapa Māori, bilingual, and mainstream education setting: An exploration study. *New Zealand Journal of Educational Studies* 53(2): 1-18.
69. Saucedo Delgado O, Kadelbach V a Mata Mata L. 2018. Effects of conditional cash transfers (CCT) in anti-poverty programs. An empirical approach with panel data for the Mexican case of PROSPERA-Oportunidades (2002–2012). *Economies* 6(2): 29. <https://doi.org/10.3390/economies6020029>.
70. Services Australia. 2024. *Activity test for Aboriginal and Torres Strait Islander children*. Services Australia. Wedi'i adfer 26 Mawrth 2024 o <https://www.servicesaustralia.gov.au/activity-test-for-child-care-subsidy-for-aboriginal-and-torres-strait-islander-children?context=41186>
71. Shahaeian A, Wang C, Tucker-Drob E, Geiger V, Bus AG, Harrison LJ. 2018. Early shared reading, socioeconomic status, and children's cognitive and school competencies: Six years of longitudinal evidence. *Scientific Studies of Reading* 22: 485-502.
72. Shaw O, Hrica P, Matuskova O, Babelova R, Vavrekova V, Fernandes M. 2022. The Omama Project: Supporting the early development of Roma children living in poverty. *Archives of Diseases of Childhood* 107(Atodiad 1): A5.
73. Shen Y. a Del Tufo SN. 2022. Parent-child shared book reading mediates the impact of socioeconomic status on heritage language learners' emergent literacy. *Early Childhood Research Quarterly* 59: 254-264.
74. Sojo A. 2011. De la evanescencia a la mira: El cuidado eje de políticas y de actores en América Latina (Vol. 67). Naciones Unidas.
75. Sorj B & Gama A. 2014. Family policies in Brazil. In M. Robila (Ed.), *Handbook of Family Policies Across the Globe* (pp. 459–471). Springer New York. https://doi.org/10.1007/978-1-4614-6771-7_29
76. Staab S. a Gerhard, R. 2011. Putting two and two together? Early childhood education, mothers' employment and care service expansion in Chile and Mexico. *Development and Change* 42(4): 1079-1107. <https://doi.org/10.1111/j.1467-7660.2011.01720.x>
77. Llywodraeth Talaith Victoria. 2024a. Early Start Kindergarten. Llywodraeth Talaith Victoria. Wedi'i adfer 26 Mawrth 2024 o <https://www.vic.gov.au/early-start-kindergarten>
78. Llywodraeth Talaith Victoria. 2024b. Supporting CALD families to engage in kindergarten. Llywodraeth Talaith Victoria. Wedi'i adfer 26 Mawrth 2024 o <https://www.vic.gov.au/supporting-cald-families-engage-kindergarten>
79. Llywodraeth Talaith Victoria. 2024c. Information about kindergarten in your language. Llywodraeth Talaith Victoria. Wedi'i adfer 27 Mawrth 2024 o <https://www.vic.gov.au/kinder/translations>
80. Surdu L a Switzer F. 2015. Reading tales – an informal educational practice for social change. *ZEP – Zeitschrift für internationale Bildungsforschung und Entwicklungspädagogik*, 38(1), 24-28. <https://www.waxmann.com/artikelART101660>
81. Te Kōhanga Reo [darllenwyd Chwefror 22 2024]. Ar gael yn: <https://www.kohanga.ac.nz/en/te-reo/history/>.
82. Te Pae Roa. 2022. *The future of Kaupapa Māori and Māori medium education: Report back and independent advice following Te Pae Roa's engagement process*. Wellington: Te Pae Roa.
83. Te Pae Roa. 2022b. *Supporting Māori medium education and growing Kaupapa Māori education: Second report*. Wellington: Te Pae Roa

84. Cyngor yr Undeb Ewropeaidd. 2019. Council Recommendation of 22 May 2019 on High-Quality Childhood Education and Care Systems (2019/C 189/02). *Official Journal of the European Union* 5 Mehefin 2019, C189/4.
85. Volen E a J de Laat. 2021. Building evidence for pre-school policy change in Bulgaria. *Frontiers in Public Health* 9 <https://doi.org/10.3389/fpubh.2021.594029>
86. Volen E. 2023. Now that kindergarten is free of charge: Laying the foundations for future pre-school policy change in Bulgaria. *Frontiers in Education* DOI 10.3389/feduc.2023.1191355
87. Wood M. 2021. Childcare costs and Universal Credit: Awareness, affordability and the challenge of an embedded system. *Journal of Poverty and Social Justice* 29(2): 203-220
88. World Bank. 2024. Poverty. Darllenwyd 02 Gorffennaf 2024. Ar gael yn: <https://www.worldbank.org/en/topic/poverty/overview>

www.theippo.co.uk
@ippouk

